

DE TEMPEL

TIJDSCHRIFT GEWIJD AAN VRIJ RELIGIEUSE STROOMINGEN

VRIJZINNIGE GODSDIENST, OOSTERSCHE- EN WESTERSCHE RELIGIE, OCCULTISME, SPIRITISME, THEOSOFIE, ASTROLOGIE, KABBALA, VRIJMETSELARIJ, ANTHROPOLOGIE, ROZEKRUISERS-COSMOLOGIE, MYSTIEK, PSYCHICAL RESEARCH, WETENSCHAP, ARCHITECTUUR, KUNST, RELIGIE EN WIJSBEGEERTE

VASTE MEDEWERKERS: H. BAKELS, LENA C. DE BEER, Dr. G. A. v. d. BERGH VAN EYSINGA, Ir. J. A. BLOK, Ds. A. J. P. BOEKE, HENRI BOREL, Mr. F. BUYS, H. G. CANNegiETER, Dr. I. P. CANNegiETER, Ds. L. S. P. v. d. CHYS, H. N. DE FREMERY, H. J. VAN GINKEL, E. GROEN-LEUVY, HERMAN HANA, A. R. DE JONG, Dr. K. H. E. DE JONG, Ds. A. E. F. JUNOD, Dr. G. KALFF, Ir. C. A. q. LIBRA, Dr. ANNIE MANKES-ZERNICKE, K. H. NOEST, Ir. FELIX ORTT, PROF. WILLEM VAN DER PLUUM, G. A. DE RIDDER, PROF. Dr. K. H. ROESSINGH, W. A. L. ROS-VRIJMAN, Arch. G. J. RUTGERS, Dr. M. H. J. SCHOENMAEKERS, N. W. SCHUURMAN, C. SPAAN, Prof. Dr. J. VALCKENIER-SURINGAR, W. H. C. TENHAEFF, TJING HIANG THUNG, O. TOP, Jzn., G. VAN VEEN, MARCEL v. d. VELDE, JOSE VIGEVENO, Kap. A. DE VRIES, A. P. v. d. WATER, Ds. A. D. WEMPE, Drs. G. WESTMIJSE, A. J. J. DE WINTER, Ds. H. G. VAN WIJNGAARDEN.

VERSCHEIJNT DEN 1sten EN 15den VAN ELKE MAAND
BUREAU VOOR REDACTIE EN ADMINISTRATIE:
VALERIUSPLEIN 20 :: TELEFOON ZUID 9747
AMSTERDAM POSTREKENING No. 94130

UITGEEFSTER DE VRIJ RELIGIEUSE TEMPEL
MAATSCHAPPIJ TOT
BEVORDERING VAN VRIJ RELIGIEUSE BELANGEN

ABONNEMENTSPRIJS:

BINNENLAND.	
PER JAAR	F 7.50
PER KWARTAAL	1.90
LOSSE NUMMERS	0.35
NED. OOST-INDIË.	
PER JAAR	10.—
BUITENLAND.	
PER JAAR	12.50
BIJ VOORUITBETALING TE VOLDOEN.	

ADVERTENTIËN:

PER GEWONE REGEL	F 0.40
OMSLAG EN TEGENOVER DEN TEKST PER REGEL	0.50
VOOR CONTRACTEN BELANGRIJKE KORTING.	

VERLOSSING.

De morgen komt, de nacht verdween,
Een zaad ontkiemt en licht genaakt;
Een Nieuwe Kracht vaart door mij heen:
Uw Geest heeft mijne ziel geraakt.

De zon verrijst, het duister krimpt,
Een plant groeit op in ochtendsfeer
En als een doop van God'lijk Licht,
Daalt Uwe Wijsheid in mij neer.

Het licht stroomt uit, de glans vermeert,
Een bloem ontluikt in middaggloed
En als een zon, die 't duister keert,
Doorstraalt Uw Licht mijn gansch gemoed.

De zonne neigt, de dag nog wacht,
Een bloem valt af, 't beginsel bleef.
Een droeve smart doorwoelt het hart,
Ik sterf, opdat Gij in mij leef'.

In lieflijk koele avondstilt'
Rijpt daar een vrucht uit d'ouden knop.
Een eeuw'ge vrede breidt zich mild,
Gij heft mij in 'Uw Wezen op.

Het is volbracht, een dienstknecht ging,
Een zoon keert weer, blijft eeuwig thuis,
Volwassen, wijs door heiliging,
Tot werk in 't wijde wereldhuis.

VI. Unita.

HET VRIJZINNIG PROTESTANTISME TE MIDDEN DER GEESTELIJKE STROOMINGEN.

door Prof. Dr. K. H. ROESSINGH

II

N OG eens, we kunnen dit probleem hier niet afpraten, maar wie in dit losmaken van de Godsverhouding uit het andere levensverband een grootsche en heilzame en onmisbare eenzijdigheid ziet, maar een eenzijdigheid, en er van overtuigd is, dat het godsdienstig leven van de menschheid ook in de toekomst het hiermee niet zal en kan doen, die zal ook de beteekenis van het vrijzinnig Protestantisme in zijn streven naar synthese kunnen waardeeren. Wie er zich in verdiept, wordt gepakt door het majestueuze werk van Spinoza, Kant, Schleiermacher en Hegel af tot in onze dagen toe: al die telkens hernieuwde pogingen om in één groot geheel samen te binden het denkleven des menschen en zijn religie, of, breeder gezien, veel meer nog: heel zijn individueel-maatschappelijk menschen bestaan in al zijn uitingen en de vrome erkenning Gods. Op die baan beweegt zich het vrijzinnig Protestantisme; de eerste kerkelijk-godsdienstige strooming sinds vele eeuwen, die werkelijk radicaal en met open vizier dat pad opging. Ook dat moge thans veelal vergeten zijn, nu het vrijzinnig Protestantisme waarlijk niet meer alleen op dien weg gaat, erkend dient te worden, dat ook hierin een element van beteekenis gelegen is, zonder hetwelk wij de vrij religieuze stroomingen van thans niet zouden kunnen verklaren.

c. Dogmatisch heeft het vrijzinnig Protestantisme van den aanvang af vrij gestaan. Nog eens een zwaar vraagstuk, dat ver buiten de grenzen van dit artikeltje uitreikt. De waarde van het dogma, hier in den zin van het geformuleerde en bindend geachte woord der godsdienstige belijdenis, is een kwestie op zichzelf. In de geschiedenis van het Christendom had dat dogma steeds een rol van beteekenis gespeeld en in de groote kerkformaties van het Rooms-Katholicisme, van het Lutheranisme en van het Gereformeerd Protestantisme in zijn uiteenlopende schakeeringen was dat dogma, althans mede, de samenbindende, sturende kracht geweest. De nieuwere tijd werd sceptischer tegenover den inhoud der dogmata, wijsgeerig denken bleef kritisch staan tegenover die nauwkeurig samensluitende uitspraken over

God en den mensch en de wereld, de wijziging in het vroomheidsleven zelf verplaatste de aandacht van de „leerstelling” naar het leven en zag de geformuleerde uitingen van de religie meer als symbolen, als verre benaderingen, persoonlijk gekleurd, van werkelijkheden en ervaringen, aan exacte beschrijving verre ontsnappend. Het is altijd weer even belangwekkend zich in dat verkruiemelingsproces van het Christelijk dogma te verdiepen en heele godsdienstige groepen daarmee een omzwaai te zien maken naar een totaal ander begrip van wat eigenlijk religie is. Dat zijn dingen van beteekenis en zij zijn als breede kerkelijke bewegingen in den loop der 19e eeuw binnen het vrijzinnig Protestantisme van tal van landen aan den dag getreden.

En tegelijk met de verdwijning van het voor allen vaststelbare en geldende dogma verdween ook het oude kerkbegrip uit den gezichtskring. De kerk werd de organisatie van gelijkgericht religieus leven, zeer vast gegrond in oude tradities en vaak ook met grooten eerbied die tradities, waarin veel vrome ervaringen en veel psychologische en paedagogische wijsheid zijn samengevat, overdragend op volgende generaties, maar in beginsel vrij van elken bindenden regel. Dit proces van vervorming van het oude kerkbegrip is in het vrijzinnig Protestantisme nog in vollen gang en voltrekt zich onder veel strijd en zorg; voor de toekomst van het vrij religieuze leven in het algemeen is van veel beteekenis, wat daar gebeurt. Gemeenschap en daarmee organisatie zoekt het godsdienstig leven altijd opnieuw; welnu, wil men op den duur iets meer dan losse groepjes, door de toevalligheid van een eminente persoonlijkheid of van vriendschappelijke verhoudingen verbonden, wil men cultuur-macht zijn, opvoedend, leidend, ingrijpend op zijn tijd, dan staat men weer voor het vraagstuk der kerk-formatie, men moge dat woord „kerk” gebruiken of mijden. In het vrijzinnig Protestantisme is men, al zwoegende en zuchtende, aan het werk met dat probleem van een „kerk”, van een „vrije kerk”, niet uiterlijk gebonden aan vastgelegde dogmata, toch gedragen door een geestelijke traditie, door een verleden. Ook

in dit opzicht werkt dus het vrijzinnig Protestantisme aan een actueele kwestie, een levensbelang der vrije religie.

* *

Ik beschreef het vrijzinnig Protestantisme niet in al zijn karakteristieke punten; ik haalde slechts een paar beginselen er uit, die in het oog moeten worden gehouden, wanneer men van de toekomst der vrij religieuze stroomingen zich rekenschap geeft. Er is een mooi stuk geestelijk werk door dat vrijzinnig Christendom verricht, nog afgezien van wat het deed voor duizende enkelingen in hun persoonlijk religieus leven. Namen noemen leidt onvermijdelijk tot willekeur, maar wie niet heelemaal vreemd is in de geestelijke wereld van de laatste halve eeuw — om niet verder terug te gaan — weet wel, dat het werk van mannen als Kuenen en Tiele, van Wellhausen, Troeltsch Harnack en Otto blijvend elementen aan het cultuurleven der menschheid heeft toegevoegd.

Het vrijzinnig Christendom is niet een Nederlandsche beweging; het sloeg de laatste eeuw door bijna heel de Protestantsche wereld heen; het was immers ook niet het werk van één persoon, maar de uiting van een nieuwen geest, waarvoor de voorwaarden bijna overal aanwezig waren. Die internationaliteit komt nog slechts in geringe mate in een internationale organisatie tot uiting, waaraan men thans bouwende is. Wat in het zendingswerk b.v. reeds zo lang te vinden is: onderling verband en samenwerking en overleg, wat, als ik goed zie, ook in de theosophische beweging vrij sterk ontwikkeld is: internationale organisatie, ligt hier nog in de beginselen, door een reeks van oorzaken, die hier minder ter zake doen. Maar de gelijkheid van geestelijk type is wel te vinden over de landsgrenzen heen, althans wanneer men de algemeene strekking der diverse bewegingen in het oog vat.

Zou men ten slotte willen samenvatten, waarom het nu eigenlijk gaat in het vrijzinnig Protestantisme in het tegenwoordig stadium van zijn ontwikkeling, wat de centrale punten zijn, die nu, in een of anderen vorm, in bijna alle landen, naar voren treden, dan zou ik deze vier dingen willen noemen:

¹⁾ De jeugdbeweging. Dat is een onderwerp op zichzelf. Maar al wederom, zonder tot in de beginselen en de historie door te dringen, moet het onmiddellijk evident zijn, van welke

beteekenis het is voor de onmiddellijk voor ons liggende toekomst der vrije religie, dat het vrijzinnig Protestantisme een stuk „jeugd” met zich mee kreeg, ik bedoel, geestelijk wist te pakken en voorloopig hier en daar al wat te organiseren. Wie de geestelijke gesteldheid van de niet-katholieke en niet-rechtzinnig Protestantsche jeugd van voor 30 jaar, b.v. in ons land voor zijn herinnering oproept, moet verstaan wat dat inhoudt. Het woord „jeugdbeweging” plaatst dadelijk een reeks van de meest ingewikkelde vraagstukken voor onze oogen, maar voor 't oogenblik kunnen wij constateeren: het is van onberekenbaar belang tot ver buiten eigen vrijzinnig Protestantsche grenzen uit, dat er een jeugdbeweging is van dit karakter.

²⁾ De sociale roeping. Ik versta dit in breedten zin. Wat men wel eens als „vrij religieuze stroomingen” samenvat, toont hier, een paar groepjes niet te na gesproken, een schromelijk tekort. Het katholicisme en het Protestantisme in een paar zijner Engelsche en Amerikaansche formaties, bij ons ook het neo-gereformeerd Protestantisme zijn hier ver vooraan, om het even of dat nu in de politieke en sociale vorm is, die wij wenschelijk achten en die naar onze overtuiging de toekomst heeft. Het vrijzinnig Protestantisme is aanvankelijk vooral door de „denk”problemen van den nieuwen tijd geboeid en heeft daarmee gestreden, pas laat drong het door en toen eerst nog maar in kleinere kringen, dat het sociologisch vraagstuk onze eeuw sterker beheerscht of zich althans door de verhoudingen in het gemeenschapsleven het meest naar voren dringt en om volle aandacht roept. In een vrij snel tempo is men in verschillende landen bezig het verzuim goed te maken: religie en sociale levensvormen raken elkaar weer zeer nauw. We staan hier nog voor allerlei mogelijkheden, in de verwarde internationale en sociale situatie van het oogenblik niet te voorzien.

³⁾ De theologie. Als tegenhanger naast wat juist werd geschetst. Evenzeer als eenerzijds eisch is de volkomen openheid voor het gemeenschapsvraagstuk van onzen tijd, evenzeer is anderzijds eisch de theologische bezinning. Verleidelijk zou het zijn hier breder uit te halen. De plaats van theologische geloofsformuleering en van belijdenis in een beweging,

die principieel los is van alle dogmatische gebondenheid is niet in twee woorden duidelijk te teekenen. Maar wel is te verstaan, hoe moeilijk de vragen zijn, die hier rijzen, wanneer men bedenkt, dat hier geen gezaghebbend Schriftwoord meer gereed ligt om ons de waarheid te onthullen, dat ook geen andere „openbaring” in den ouden zin des woords in het vrijzinnig Christendom wordt erkend, en dat het wetenschappelijk-wijsgeerig denken zoowel als het religieus ervaringsleven in on-eindig veel wisselende vormen voor ons ligt. Het is niet gemakkelijk om uit dien chaos een theologie op te bouwen, zij het ook slechts een theologie, die in enkele groote hoofdzaken samenvat, wat de eenheid is van het vrijzinnig Protestantisme. En toch moet het beproefd worden, zij het in snel en telkens wisselende pogingen, omdat een religieuze strooming niet sterk kan zijn en breeden invloed kan oefenen, die zich niet bewust is van eigen inhoud en niet dien inhoud helder doordacht in relatie heeft gesteld met het denken van eigen tijd.

4) Ten slotte het kerkpolitisch werk. Boven werd er al van gerept. Het eidelooze gedulds-werk aan den ombouw eener kerk. Ik denk hier niet in het bijzonder aan „kerkelijke kwesties” van vandaag; ik denk ook volstrekt niet juist aan ons land alleen, maar aan de groote vraag van den organisatievorm eener vrije religie. De oude vormen van het religieuze leven, gelijk wij ze rondom ons kennen in de machtige scheppingen van het Rooms-Katholicisme en van het rechtzinnig Protestantisme bewaren naar mijn overtuiging schatten aan vroomheid, aan diep doorwerkt theologisch inzicht en aan psychologische takt, waarnaast de schakeeringen van het vrij religieuze leven, het vrijzinnig Protestantisme incluis, zwak afsteken. Toch kan ik niet anders inzien, dan dat het hogere recht, het recht van de toekomst bij deze laatste stroomingen ligt, beter gezegd: bij de beginselen, die in deze vrij religieuze bewegingen naar bewustwording en uiting zoeken. Maar daarmee is nog niet zoo heel veel gezegd; beginselen worden pas stuwende cultuurkrachten, wanneer ze vormen van verwerkelijking hebben gevonden, dat wil in dezen ook vooral zeggen, wanneer ze gedragen worden door georganiseerde menschengroepen. De benadering van wat men wel eens in vrijzinnigen kring het „vrije catholicisme” heeft genoemd, de ééne

heilige, algemeene kerk der geestelijk vrije menschen, ziedaar een der groote vragen, die in dit verband moesten worden genoemd.

Het vrijzinnig Protestantisme te midden der geestelijke stroomingen. Er zijn tijden geweest — bij ons vóór een 60 jaar —, dat het vrijzinnig Christendom meer gerucht maakte dan thans en het voorwerp was van aller belangstelling. Zoo is het nu niet. Maar men onderschatte het toch ook niet. Het is een ver om zich heengrijpende beweging, die beteekenis heeft en door hare verbondenheid met eeuwenoude religieuze tradities en door haar belangrijke positie in de kerk, de organisatie der volksvroomheid en door haar nauw contact met het wetenschappelijk leven van onzen tijd. Niet scherp omlijnd is dit vrijzinnig Christendom, ter eener zijde vervloeiend in de buitenkerkelijke bewegingen, die het nieuwe zoeken, aan den anderen kant nauwelijks te onderscheiden van de vrijer gerichte groepen van het rechtzinnig Protestantisme. Men moge, gelijk de schrijver van dit artikel, van oordeel zijn, dat bij deze laatste nuance de eigenlijke stuwkracht van het vrijzinnig Christendom is te zoeken, dat hier de toekomst ligt, dat behoeft niemand te verhinderen om dit moderne Protestantisme te plaatsen tusschen de vrij religieuze stroomingen van onzen tijd, die aan een oeconomisch en geestelijk zwaar belast geslacht een belangrijk werk hebben te doen. Het wil mij toeschijnen: er is geen enkele geestelijke beweging, die nu den arbeid alleen aan kan, die de leuze heeft en de oplossing; geen andere uitweg is mogelijk dan dat men tot een ordening komt der wederzijdsche verhoudingen, geen samensmelting, die alle geestelijke geur en eigenheid uit de groepen wegneemt, maar ordening, begrip van eigen en anderer plaats, goede wil tot verstaan en samenwerking, want, nog eens, alleen gaat het niet.

Daar is een hand, die wenkt en noodt
Om weer te keeren waar wij waren,
Voor ons deez' aard een wijkplaats bood
Voor weinig ras vervolgen jaren
Daar is een stem, die hoorbaar fluistert
Ginds! Ginds! Daar waart ge — en keert
ge weer!

Multatuli.

DE VRIJ-METSELARIJ ALS METHODE

door Mr. F. BUIJS.

DAT te midden van de vele geestelijke stroomingen, welker namen aan het hoofd van dit tijdschrift vermeld staan, ook de vrijmetselarij voorkomt, zal misschien menig lezer verwonderen. Niet omdat hij de vrijmetselarij geen plaats onder de geestelijke stroomingen wil toekennen, maar omdat hij steeds gehoord heeft, dat den vrijmetselaren de strengste geheimhouding omtrent hunne werkzaamheden is opgelegd.

En inderdaad, wie hier over vrijmetselarij schrijft, en dat zullen wel, zoo niet uitsluitend, dan toch in de voornaamste plaats de vrijmetselaren zelve zijn, mag eigenlijk van het werken dier groep niets vertellen, en evenmin van de uitgebreide litteratuur, die over dit onderwerp bestaat.

De taak van den schrijver is dus niet gemakkelijk, is in allen geval zeer beperkt. En, oppervlakkig beschouwd, lijkt zij zelfs raadselachtig.

Maar laten wij beginnen niet op te merken, dat deze uit den aard van het onderwerp voortvloeiende beperking al dadelijk ook een groot voordeel meebrengt. Immers wie op deze plaats over vrijmetselarij schrijven wil, zal zijnen lezers geen boekenwijsheid kunnen voorzetten, maar zal hoofdzakelijk uit zijn eigen, en wel maçonnieke overtuiging moeten putten, wil hij iets bijdragen tot het licht, dat dit tijdschrift bedoelt te ontsteken en te onderhouden.

En nu, bij het eerste verschijnen van dit nummer, ligt het voor de hand dat, hoezeer daaraan dus eigenaardige moeilijkheden zijn verbonden, een algemeene beschouwing over het doel der vrijmetselarij worde gegeven, en daarmee hare plaats in dit tijdschrift gerechtvaardigd worde.

Beoogt zij een politiek, een wetenschappelijk, een maatschappelijk doel? Niets van dat alles.

Er mogen landen zijn, waar de vrijmetselarij nu en dan eenigszins op den voorgrond treedt bij politieke actie, vooral wanneer de gezindheid tegenover kerk of godsdienst inhoud wordt eener politieke leuze, deze gevallen blijven gelukkig uitzondering. En men zal nooit een politieke partij kunnen aanwijzen, waaronder de vrijmetselarij als zoodanig, op den duur thuis hoort.

Niet daar ligt haar terrein.

Vele studiewerken over vrijmetselarij zijn verschenen, al zijn zij, behoudens de z.g. verradersgeschriften, niet in den handel, en men kan vrijmetselarij zeer zeker wetenschappelijk beoefe-

nen. Maar toch is zij geen wetenschap in den gewonen zin van het woord.

Wel boezemt haar de ontwikkeling der wetenschappen belang in, vooral wanneer die ontwikkeling zich beweegt in de richting van de scheidende kennis van het lagere verstand naar de eenheid zoekende wijsheid. Een eigen stelsel, een bepaalde leer, zult gij echter in de vrijmetselarij niet vinden, en evenmin moet gij concentratie op een bepaald gebied van het menschelijk weten, van haar verwachten.

Doch het maatschappelijk gebied, waar thans de aandacht van zoo velen op gevestigd is, en de sociale leerstukken die thans voor zooveel de eenige bakens zijn welke de richting van hun denken en werken bepalen, zijn die dan niet het onderwerp van het werk der vrijmetselarij?

Neen.

Zeker zullen vele vrijmetselaren persoonlijk ook op dat gebied werkzaam zijn, en zal hun werk aldaar den stempel van zijn herkomst moeten dragen, doch de vrijmetselarij als zoodanig zal dat gebied niet het hare kunnen noemen.

Zij kan en mag zich nergens vastleggen. Haar gebied is overal. Haar gebied is het geestelijk gebied.

Dat is een stout woord. En wie dit hoort uitspreken, zal allicht vragen: achten de vrijmetselaren zich dan zoo hoog?

Op die overigens begrijpelijke vraag zal het antwoord ontkennend moeten luiden. Want de vrijmetselaren vinden allermint dat zij zelf zoo hoog staan. Wat zij echter wel doen, althans behooren te doen, is: bij alles den blik op het hoogere gevestigd houden.

Zoo streven zij naar de geestelijke verheffing van zich zelve en van de menschheid.

Ongetwijfeld zullen er meer richtingen in dit tijdschrift vertegenwoordigd zijn, die dat doel het hare noemen. En hoe kan het ook anders?

Juist immers, omdat wij een gemeenschappelijk doel hebben, zijn wij hier te zamen.

Maar te midden van die geestelijke stroomingen werkt de vrijmetselarij met eigenaardige middelen, welke haar van alle andere stroomingen onderscheidt.

Die middelen zijn de symbolen en ritualen, voorstellingen en handelingen, die op zich zelf tot de stoffelijke wereld behooren, maar die als hulpmiddelen moeten dienen om ons uit die we-

reld te verheffen, en om de sfeer te scheppen welke voor werk van hoogere aard geschikt is.

Worden die middelen goed toegepast, dan zal er tusschen die middelen en de personen die ze toepassen, een wisselwerking ontstaan, en zullen die middelen zelfs centra van kracht kunnen worden.

Maar, al wordt die volkomenheid niet bereikt, in allen geval zullen de symbolen en ritualen voor ons een afspiegeling zijn van het hoogere, en zullen wij, die middelen bestudeerende en toepassende, ons vertrouwd maken met het hoogere.

De vrijmetselarij is dus een methode. De eenige of beste methode? Geenszins.

Ieder zal voor zich zelf moeten uitmaken, langs welken weg hij, in aanmerking nemende zijnen aanleg, het hoogere te zoeken heeft.

De vrijmetselarij rekent zeer oude geestelijke orden tot hare voorouders, en ziet den oorsprong van hare methode in de mysteriën der oudheid.

Het kenmerkende der vrijmetselarij als methode is, dat zij langs aesthetische lijn haren weg zoekt uit de stoffelijke wereld naar de ware, hoogere werkelijkheid.

Dit heeft de vrijmetselarij voor een deel met den kerkdienst gemeen. Maar toch is er verschil, en blijft zij ook in dit opzicht met hare werkwijze haar eigen kenmerk dragen. Immers in de eerste plaats eischt de vrijmetselarij van hare beoefenaren niet de aanvaarding van bepaalde leerstellingen, en in de tweede plaats verwacht zij van hare medewerkers wel een persoonlijke, actieve en zelfstandige deelneming aan de verheffing uit de lagere sferen.

Het eerste kenmerk, de afwezigheid van bepaalde leerstellingen, maakt het der vrijmetselarij mogelijk, hare poorten in beginsel open te zetten voor iedereen die den blik bovenwaarts poogt te richten, en die zich poogt te ontkluisteren uit de vaak platte realiteit van het z.g. dagelijksch leven, onverschillig welke overigens zijne politieke, wetenschappelijke, sociale, ja zelfs wijsgeerige richting moge zijn.

Het tweede kenmerk beperkt echter weer de toelating tot hen, wier aanleg waarborgt dat zij voor de maçonnieke werkwijze, als boven aangegeven, eenige geschiktheid bezitten.

Het komt voor, dat een mensch van hooge innerlijke ontwikkeling toch voor de bijzondere werkwijze der vrijmetselarij, in den grond der zaak een mysteriespel, weinig of niets gevoelt.

Aan den anderen kant komt het voor, dat een

geestelijk aangelegd mensch, na in verschillende geestelijke stroomingen vergeefs de voorwaarden voor de ontplooiing van zijne individualiteit gezocht te hebben, die voorwaarden in de vrijmetselarij met hare juist tot hem sprekende symbolen en ritualen, ten slotte vindt.

Ziedaar in enkele woorden de reden van bestaan der vrijmetselarij aangegeven.

Een direct naar buiten werken eener vrijmetselaarsorde als zoodanig, moet men niet verwachten. Zij doet haren invloed op de menschheid gelden door hare leden, die weer hunne geestelijke kracht putten uit de orde.

Waarom is nu den leden de geheimhouding opgelegd van al wat zij in de orde doen en ervaren? Bestaat daarvoor een bijzondere reden, voor de vrijmetselarij in meerdere mate geldende dan voor andere vereenigingen met een geestelijk doel?

Wat haar doel betreft, dat immers hetzelfde is als dat van zoo menige andere geestelijke vereeniging, behoeft de vrijmetselarij werkelijk haren leden geen geheimhouding op te leggen.

Maar hare methode is het, welke alleen kan toegepast worden door ingewijden.

Hare symbolen en ritualen zouden, in handen van iedereen komende, zinledig schijnen en misschien zelfs het tegenovergestelde uitwerken van wat er mede bedoeld wordt.

Dat is de bijzondere reden van geheimhouding.

Maar dat zal den vrijmetselaren niet beletten, hier in dit tijdschrift mede te werken aan het gemeenschappelijk doel.

Aarzelend.

Aarzelend, nadenkend,

Schreef ik dit woord op: „De dooden.”

Toen zeide mijn ziel:

„Zijn zij dōóden?”

„Levend zijn immers onze dooden!”

„Levend met het ééne leven dat het eenige ware is.”

*Zoo is het. — Wat WIJ van het leven
met onze oogen zien*

*Is er slechts de VERSCHIJNING van:
Het spectrum.*

Walt Withman.

DE CHINEESCHE SHÊN-SEKTE

(De Leer zonder Woorden)

door HENRI BOREL.

II.

Okakuro Kakuzo (in zijn *The Ideals of the East*) vertelt, hoe in de grootsche Ashikaga-periode de aristocratie, door den invloed van de Shên-leer, de vroegere uiterlijke luxe verfiijnde tot een innerlijke. Zij gingen leven, deze rijke, fiere Japansche edelen, in rieten hutten, even eenvoudig van uiterlijk als die van den minsten boer, maar waarvan de proporties waren ontworpen door groote kunstenaars als Shojo of Saomi, en waarvan de pilaren, al was daar van buiten niets bizonders aan te zien, van het kostbaarste wierookhout waren, uit verre Indische eilanden, en binnen waren ijzeren kookketels, door eerste artiesten, in magnifieke dessins, gemaakt. Een inkt-doos (de inktsteen wordt in doozen bewaard) was van buiten van heel eenvoudig lakwerk, maar in 't verborgene, van binnen, was kostbaar goudwerk. De thee-kamer van een Daimyo was uiterst simpel, met één enkele schildering, één bloemenvaasje, zijn prachtige collecties werden binnenshuis in een dichte schatkamer bewaard. Nog heden ten dage dragen de Japanners de duurste, schitterendste stoffen als onderkleed, met een heel gewoon bovenkleed er overheen, en de Samoerai's hadden onschatbare, fijne zwaarden, in heel ordinaire, eenvoudige scheeden, verborgen voor het oog, gestoken. Mooie tuinen zijn niet vóór het huis, van buiten door iedereen te zien, maar er achter.

Zóó is ook de edelsteen van het verre Oosten niet de hard-schitterende, opzichtige diamant, maar het zacht getinte, bescheiden jade, waarvan de schoonheid innerlijk is.

Al is de bloeitijd der Shên-sekte in China en Japan alweer lang voorbij, er is toch nog heel wat van overgebleven. Er zijn enkele, heel zeldzame Europeesche dichters aan te wijzen, die zeer veel verwantschap hebben gehad met het echte „Shên”-sentiment, vooral Wordsworth en Shelley, die dan ook niet zuinig voor „pantheïsten” zijn uitgemaakt, hoewel het aannemen van één universeelen Geest, die het Al doordringt, toch niets met het begrip „pan” te maken

heeft. Als Wordsworth verklaart, dat „every flower enjoys the air it breathes”, komt hij al heel dicht bij het humaniseeren der natuur — of naturiseeren van den mensch, al naar men 't noemen wil — der Shên-kunstenaars. Fenollosa noemt het „Shên” systeem „de natuur maken tot spiegel van den mensch”, maar men kan het evengoed omdraaien. Zelfs vergelijkt Fenollosa het met de Swedenborgsche leer der „correspondenties”.

Ik behoef zeker niet te zeggen, dat deze Shên-sekte ook zeer na verwant is aan de leer van Lao Tsz' (zie zijn *Tao Teh King*). Evenals volgens Lao Tsz', was volgens de Shên-leer, de absolute Waarheid transcendent aan de begrippen Goed en Kwaad, Deugd en Ondeugd, en lag alle heil in het z.g. „niet-doen” (*Wu Wei*), waarover men in mijne Lao Tsz' vertaling (P. N. van Kampen & Zn., Amsterdam) uitvoerig kan lezen. Zoolang men nog tobt over goed en kwaad, kan men niet opstijgen tot het ware wezen van den Boeddha, en de absolute Waarheid.

Wie Shelley goed doorleefd heeft — zelfs wie maar enkel *The Sensitive Plant* en niets anders van hem kent — zal in de Shên-leer volstrekt niets bijzonder vreemds meer vinden. Het is veel vreemder dat wij, verdwaasde materialisten, in het Westen, zoo geheel het aanvoelen met het innerlijke wezen van de Natuur verloren hebben, dan dat de Oosterlingen hun verwantschap er mede zoo diep hebben gevoeld. Als Shelley, in zijn *Epipsychidion*, het Edensche eiland bezingt, in strofen als:

„Yet, like a buried lamp, a Soul no less
Burns in the heart of this delicious isle,
An atom of the Eternal, whose own smile
Unfolds itself, and may be felt not seen
O'er the grey rocks, blue waves, and forests
green”

enz., dan is hij evenzoo een Shên-kunstenaar, als de oude Chineesche schilders en dichters dat waren.

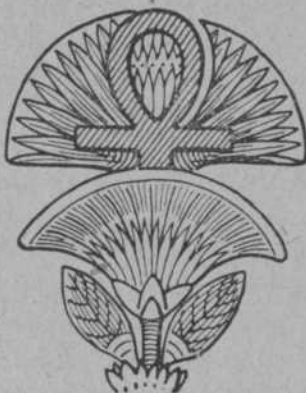

INNERLIJKE KOSMOLOGIE

door C. Aq. LIBRA.

„De geheele zichtbare schepping is één symbool, — niet slechts als geheel genomen, doch elk harer onderdeelen is een symbool. De Aarde, de mensch, een dier, een plant, een mineraal zijn symbolen eener gedachte.”

ALS motto voor mijne serie opstellen over „Innerlijke Kosmologie” geef ik bovengenoemd citaat uit mijn juist verschenen werk over „Symbolen en mythen in religie”¹⁾, daar ik meen, dat eene korte beschouwing over symbolologie noodig is om iets aangaande het innerlijke leven van ons zonnestelsel duidelijk te kunnen maken. Met een paar woorden kunnen we volstaan, om dit aan te toonen.

Uit ervaring weten we, dat we — na een weinig oefening — in staat zijn het karakter van een mensch te beoordeelen naar zijn uiterlijke verschijning, naar zijne gebaren en naar de wijze waarop hij spreekt. Aan de uitdrukking zijner oogen, den vorm van zijn schedel, aan de bijzondere ontwikkeling van zijn neus kunnen we veelal iemands persoonlijkheid beoordeelen en waar we hierin falen, daar ligt de schuld aan onze geringe practijk en kennis in deze aangelegenheid.

Als we eens begrepen hebben, dat ons lichaam en elk onderdeel daarvan het zinnebeeld van ons karakter is, dat onze wijze van uitdrukking en de gebaren die we maken, respectievelijk de symbolen zijn onzer gedachten en die onzer gevoelens welke daarbij opwellen, dan is er in dit „karakterlezen” niets vreemds meer, omdat het in den grond op één lijn gesteld kan worden met de wetenschap, dat we appels van een appelboom en jutteperen van

een pereboom kunnen plukken, die zich wederom in uiterlijk onderscheidt van alle andere pereboomen.

Natuurlijk blijft het feit, dat de een uit een symbool meer leert dan de ander, altijd bestaan en dit is juist de reden, waarom de groote Leeraren der Menschheid altijd in gelijkenissen of symbolen spraken; juist dit maakte het hun mogelijk, door ieder, — zoowel den hoog- als den laag-ontwikkelden, — begrepen te worden; juist hierdoor was de *Oorspronkelijke Leer nooit dogmatisch*, doch altijd aangepast aan het mentale en het moreele standpunt van elken enkelen mensch. Hadden zij zich in de gewone spreektaal uitgedrukt, dan zouden ze slechts door weinigen begrepen zijn geworden.

Met betrekking tot de Natuur kunnen we zeggen:

Alles wat in de Natuur zich als leven in vorm openbaart — elke mensch, elk dier, elke plant, elk mineraal — is de exacte uitdrukking eener moreele of geestelijke waarheid of gedachte. Elke bloem is dus het symbool eener bepaalde eigenschap of gedachte; het is niet de idealistische phantasie van den dichter, die de witte lelie het symbool der reinheid genoemd heeft, doch veeleer zijne ontvouwde fijnere zintuigen, die hem in de witte lelie die eigenschap deden ontdekken. Wanneer we de Natuur op deze wijze gaan bestudeeren, krijgt ze veel meer beteekenis voor ons en wordt ze voor ons — bij elken stap dien we doen — eene bron van vreugde en genot; want *de Natuur is niets minder dan het universeele Boek met hieroglyphen, waar-door de Algeest tot den mensch spreekt*.

Elke bloem is een gedicht; want, evenals een gedicht in weinige beteekenisvolle woorden eene geheele reeks van gedachten concentreert of „dicht,” zoo spreekt elke bloem — tot hem, die heeft leeren luisteren — eene aparte taal.

In zijn prachtig werk over symbolen noemt Soldi Colbert de Beaulieu deze „taal” „la Langue Sacrée”, de gewijde taal en hij legt ons uit, hoe de leer der Symboliek zich in 't oude Egypte uit deze „taal” ontwikkelde.

Deze „gewijde taal” is de grondslag onzer hedendaagsche kunst, ofschoon er helaas zeer weinig in terug te vinden is van den geest die haar vroeger bezielde. Beide zijn door een af-

¹⁾ Het cliché werd ons welwillend afgestaan door den uitgever van dit werk, „Luctor et Emergo” den Haag.

grond gescheiden. De ééne groote, onoverbrugbare kloof tusschen Natuur en Kunst is deze:

Men kan alle organische vormen ontleden in al hare onderdeelen; men kan elk onderdeel — onverschillig welk — vergrooten in alle mogelijke vergrooitingen, tot in het oneindige, en steeds ontdekt men *nieuwe werelden*, de een al schooner en harmonischer dan de ander. Het microscoop openbaart ons evenwel nog slechts een nietig deel dier veelal nog onontgonnen terreinen. En als ge nu het teerste en schoonste kunstproduct gaat vergrooten, dan vindt ge niets dan grove leelijkheid, niets dan ongevormde chaos! Dit komt omdat elk organisme — hoog of laag — der Natuur een goddelijken *kern* heeft, waaruit het zich ontvouwt in tijd en ruimte. De *kern* zelf heeft geen afmeting; ze is het brandpunt der Gedachte, waaruit — als uit het focus eener lens, waarin het landschap tot nul wordt en waaruit het wederom te voorschijn treedt — de Oer-gedachte zich ontvouwt als *phenomenon*.

Zoo projecteert en ontvouwt de Geest uit zichzelf de Natuur; het Causale wordt tot het Phenomenale en het Phenomenale (de Natuur) heeft weder de neiging in zich, om tot het Causale terug te keeren. Deze wet is de grond van den polsslag, die — in verschillenden rhythmus — als een eeuwig cystolè-diaistolè en v.v. in de Natuur waarneembaar is. Deze polsslag heeft een atoom zoowel als een zonnestelsel, een mensch zoowel als eene daisy.

Dr. Encausse (Papus) drukt het uit in een paar woorden, deze:

„Eene zelfde algemeene wet bestuurt alle fysieke en metafysieke verschijnselen.”

Deze ééne wet bestuurt dus, volgens deze opvatting, evengoed de ontwikkeling der philosophie en der exacte wetenschappen als de ontplooiing van Rapunkel en Daisy! Wanneer dit werkelijk zoo is, dan loont het zeker de moeite, deze universeele wet op te sporen, voor zoover ze van toepassing is op moeder-Aarde met al wat daarop en daarin leeft en kiemt.

Als voorbeeld van oud-Egyptische symboliek — geen land is rijker aan symbolen, aan het Plantenrijk ontleend, dan Egypte — geef ik aan 't begin van dit opstel de *„Lotus des Levens”*, ontleend aan bovengenoemd werk van Soldi-Colbert. De *Lotusbloem* vinden we overal terug in de Egyptische tempel-architectuur.

In onze reproductie wordt de menschelijke

ziel — d.i. het „Aroma der menschelijke Bloem” voorgesteld in den vorm van het Crux Ansata, waaruit later het Venusteecken zich ontwikkelde. Men ziet het hier op een palmblad, rijzend uit de omarming der materie van het kapiteel, 't welk dikwijls als symbool van den stoffelijken dood geldt. Het palmblad is ook veelal boven aan 't dak des Tempels geplaatst, waardoor men wilde aanduiden, dat het palmblad — hier 't symbool van 't „stoflichaam” overlevend 't „etherisch lichaam” — de lijn van het hemelgewelf (het dak des Tempels) overschrijdt en opstijgt naar het doel van alle zielen, — de Zon.

Het moet ieder opvallen, dat ook in de Egyptische, zoowel als in alle andere Mythologieën zoo rijkelijk gebruik wordt gemaakt van de kosmische teekens der Zon en der Planten en het is duidelijk waarom. Men zag in de hemellichamen kosmische krachten, die zich weerspiegelen in den Microkosmos van alle wezens, hoog en laag. De in elke Mythe optredende personen zijn dan ook symbolen van deze natuurkrachten. Niet alleen uit de ornamenteering der Egyptische Tempels en monumenten, maar ook uit hunne oude werktuigen en sierraden spreekt deze „heilige taal der symbolen”, zooals Soldi-Colbert zich uitdrukt.

Eeuwen geleden was deze „taa” eene heilige wet, waarnaar de kunsten en wetenschappen zich richtten; men doet tegenwoordig weinig meer dan opnieuw dat te ontdekken, waarvan de innerlijke beteekenis verloren ging. Onze huidige kunst heeft armzalig weinig overgehouden van de hechte, onveranderlijke kosmische basis waarop ze eens rustte en waarop ze moet rusten, wanneer ze weder *levende kunst* wil worden, zooals voorheen, toen elke afmeting, elke lijnen ruimte-verhouding eene *diepe kosmische beteekenis* had.

Na deze korte inleiding kunnen we overgaan tot de *Innerlijke Kosmologie*. Ik gebruik deze benaming in plaats van de veelal gebruikelijke term „Astrologie”, welke menigen lezer — om zeer begrijpelijke redenen — zou kunnen afschrikken. Wat onder dezen naam aan de markt gebracht wordt, door tal van „astrologische bureaux”, weet ieder die met open oog die dingen bestudeert; de enkele goede niet te na gesproken.

MODERN RELIGIEUZE STROOMINGEN

door H. G. CANNEGIETER.

II.

TER kenschetsing van de modern-religieuze geestesgesteldheid onzer dagen neem ik hier over hetgeen de heer J. L. van Tricht schetsmatig omtrent de gedachten, die in zijn groep leven, heeft geformuleerd.

„Wij geloven", aldus deze schrijver ¹⁾, „in de mogelijkheid van en willen helpen bouwen aan een religie, die op de volgende wijze nader bepaald kan worden:

a. Ze is *universeel*, voorzover ze *alle* levensterreinen bestrijkt en daar de diepste bron van bezieling is en de leidende macht, en niet dus alleen van belang is in verband met het persoonlijk lot, de persoonlijke levenservaring, de zedelijke strijd. Terwijl omgekeerd de meest wezenlijke ervaringen op die levensterreinen als van religieuze aard worden beleefd, als iets dat tot 't religieuze leven behoort, er een kant, een openbaringswijze van uitmaakt;

voorzover zij zich niet bindt aan bepaalde historische gebeurtenissen en overleveringen, zich dus ook niet stelt naast andere godsdiensten, afgezien van de vraag wat men en persoonlijk en gemeenschappelijk voor waardevols in het verleden vindt;

voorzover zij weer een *openbare* macht zal zijn, en niet beperkt tot de zij 't ook universele persoonlijke ervaringen.

b. De nadruk ligt sterk op 't *immanente*, 't principieel monistische, hoeveel ruimte daarin ook dient te zijn voor dualistische *momenten*. 't Goddelijke, de zin van het Zijn, ligt in het *wezen* der wereld besloten, zoals de waarheid ligt in de „natuur" van de mens. De drijfkracht ten goede, de drang tot schoonste rijkdom komt van binnen uit. Verwezenliking van de goddelijke wil is voor de mens: zelfverwezenliking. Religie is, naar van Senden's woord, een *Zijn*.

c. Ze is *kosmies* van aard. Onze verhouding tot het groot geheel met *alle* daarin werkende krachten wordt religieus ervaren; het etiese is moment, niet de categorie waarin het goddelijke uitsluitend kan worden beleefd.

d. Er ligt sterke nadruk op 't *dynamiese*

tegenover 't *statiese*, op groei en worden, wat zware strijd, hevige spanningen allerm minst uitsluit. Zoowel het Godsbegrip wordt daardoor beheerst als het persoonlijke leven. God wordt bovenal als de „Zich verwerkelijkende" ervaren. De religieuze taak, 's mensen roeping zo ge wilt, is niet in de volvoering van bij voorbaat vaststaande, voor ieder een en altijd geldende geboden gelegen, maar in de verwezenliking van eigen hoogste mogelijkheden. Hoe anders van uit dit standpunt de opvoeding zal zijn, ligt voor de hand.

2o. Wij geloven, dat deze religie alleen mogelijk is in een nieuwe maatschappij, die *socialisties* is in de ruime zin van 't woord, d.w.z. waarin de gemeenschaps-idee de leidende idee zal zijn. De in de nieuwe gesteldheid liggende tendenties, die zich naar de éne zijde in de bovenaangeduide religie verwerkelijken, vinden hun maatschappelijke verwerkeliking in een socialistische maatschappij."

„Het spreekt van zelf," aldus de heer Van Tricht, „dat al deze aanduidingen niet als leuzen zijn bedoeld, nog minder als normatieve termen die als sjibolets dienst doen. De waarachtige symboliese terminologie komt op andere wijze tot stand. Toch duiden ze de richting aan. Het zijn herkenningsteken. Op al deze punten hebben wij elkander zeer zeker ontmoet, terwijl wij 't zelfde bij verwante personen en stromingen terugvinden."

„Op grond van het gezegde," zoo gaat de schrijver verder, „is dan onze taak allereerst elkaar persoonlijk te helpen tot bewustwording te komen en daardoor tot groter innerlijke vastheid en levensontplooiing. Want, naar Havelaar's schone woord: wij hebben onze steun niet te zoeken in de toekomst, welke wij mede helpen bepalen, maar in ons eigen leven."

Maar dan ook: meehelpen in alle bescheidenheid aan de bewustwording dier veranderde gesteldheid in de wereld, zoeken naar de toepassing op verschillend gebied, zoeken naar nieuwe vormen zonder dogmaties te willen vastleggen, en bovenal contact trachten te vinden met wat in gelijke richting wil, allereerst met die groepen uit het „volk" waarin dezelfde verlangens leven."

¹⁾ die de nieuwe spelling gebruikt.

Tot zoover de heer Van Tricht. De door hem vertegenwoordigde groep Woodbrookers, waartoe kerkelijken zoowel als buitenkerkelijken behoren, en die onder haar leiders zelfs eenige dienstdoende predikanten telt, beseft evenals de leden der Nieuwe Gedachte, dat zij voorschijns pionierswerk verricht. Toch acht ook zij, getuige bovengenoemde uitspraak, ten slotte haar taak in de religieuze bewustwording van het volk gelegen.

Maar zoowel ter eene als ter andere zijde zal aan dit einddoel vooraf moeten gaan: onderlinge en persoonlijke bewustwording van de leden der groep zelf. Ook de Nieuwe Gedachte bereikt de massa nog niet. Behalve op de kunst-matinee's, die men uithoofde van artistieke verstrooiing bezoekt, beperkt zich de belangstelling tot den kleinen kring van getrouwen.

Tracht de Nieuwe Gedachte door onderlinge causerie-avonden haar leden tot religieuze bewustwording te leiden, de Barchenische beweging gaat reeds een stap verder. Bij haar zijn de causerie-avonden uitgebreid tot cursussen, waarop men stelselmatig de meest dringende problemen doorvorscht. Te Barchem pleegt men des zomers zoo'n cursus te houden, die een week aan een duurt, en waarvan de gedachtenwisseling het gewichtigste moment uitmaakt. Onder de leiders van deze groep noem ik behalve Van Tricht en Just Havelaar nog B. de Lig, dr. K. F. Proost, ds. W. Banning en dr. G. H. van Senden, wiens laatste boek „Uit den Strijd om nieuwe Levenswaarden" voor het inzicht in het modern-religieus besef onontbeerlijke lectuur biedt.

In het door mij aangehaalde stuk verklaart de heer van Tricht namens zijn groep, dat het voor het welslagen van den arbeid bovenal taak is contact te zoeken „met wat in gelijke richting wil." Tegenover den machtigen geest, die groepen en individuen drijft naar zijn doel, krijgt de organisatie, die slechts tijdelijk middel kan zijn, ondergeschikte beteekenis. Niet om den groei van de kerk, doch om den groei van de religie is het ten slotte te doen. Ontegenzeggelijk zullen op den duur ook de Nieuwe Gedachte, de

Nieuwe Cultuur en andere geestverwante lichamen, zoodra zij elkander eerst maar hebben ontdekt, partij trekken van elkanders voorbeeld en voorlichting.

Naar de heer Van Tricht in het hier aangehaalde opstel opmerkt, komt een nieuwe cultuur evenals een nieuwe gemeenschaps-religie voort uit de levende, massale krachten der maatschappij. Juist omdat men zich als betrekkelijk kleine groep niet met die levende, massale krachten mag vereenzelvigen en men daar met bescheidenheid tegenover moet staan, is het van zoo groote beteekenis, op alle openbaringen van den modern-religieuze geest te letten. Niet alleen op hetgeen groeps-gewijze geschiedt, doch ook op individuele openbaringen als bijv. de uiteenzetting van Henriette Roland Holst over het verband tusschen godsdienst en communisme, aan welke uiteenzetting ook de moderne opvatting omtrent het wezen der religie ten grondslag ligt.

Van groot belang voor het begrip van deze moderne religie is ook eenig inzicht in de nieuwere stroomingen op het gebied der psychologie. Een kenmerkend verschijnsel is wel, dat tot de cursusleiders van de zoo straks genoemde „gedifferentieerden" ook een psychiater behoort, dr. J. H. van der Hoop, wiens boek over „Nieuwe richtingen in de Zielkunde" een bevattelijk overzicht behelst van deze veelomvattende stof.

Inzonderheid is het de psychanalyse, die ook op het gebied van religie en moraal tot een volstrekte wijziging in de tot nog toe gangbare opvattingen heeft geleid.

De Zurichsche school, die zich ten opzichte van belangrijke gevolgtrekkingen van de Weensche school onderscheidt, komt met haar „functie van het ideaal" het streven van de pioniers der nieuwe religie wetenschappelijk steunen. In dit bestek kan ik op dit onderwerp niet verder ingaan dan dat ik verwijs naar de bij Freud ook reeds volledig tot zijn recht komende „geestelijke zelfbevrijding", voorwaarde tot hetgeen doel moet zijn ook van den zielearts: het scheppen van een soevereine persoonlijkheid.

HET GEBED VAN DEN WETENDE

door Dr. G. A. VAN DEN BERG VAN EYSINGA.

IN het godsdienstig leven der menschheid — Friedrich Heiler toonde het aan in eene omvangrijke monografie — bekleedt het gebed eene centrale plaats; het is de maatstaf en waardemeter der religie, gelijk het Godsbegrip in de zoogenaamde „Leer aangaande God” als het culminatiepunt van de wijsheid der filosofische stelsels mag worden beschouwd. Maar evenzeer als men bij de menschen een laag Godsbegrip kan aantreffen, vindt men ook lage opvattingen van het gebed in overvloed. Als ziellooze plichtpleging en dood formalisme, voorgeschreven door kerk of zede, heeft het met religie in den hooger zin van het woord niets te maken; moge het dan al zaak van geestelijken wezen, eene geestelijke zaak wordt het daarmee nog niet. Eene achteloosheid in de conversatie als men niet licht tegen eenig medemensch zou wagen, kan er, naar het schijnt, wel mee door waar het „Onzen Lieven Heer” betreft. Het werktuigelijk bidden, in den zin van gedachteloos en gevoelloos aaneenrijgen van dierbare klanken, dat Ceyloneesche Boeddhisten zich door kunstige gebedsmolentjes weten te vergemakkelijken, ware met de hulpmiddelen van den modernen tijd nog beter door eene grammofoon te bewerkstelligen, als deze door een of ander vernuftig mechaniek gestadig bleef doorloopen.

Iets beter is dan al het bidden, dat volgens eene bekende spreekwijze door Nood wordt geleerd, insoover daarin althans ziel steekt. Met dit verschijnsel staan wij bij de oorsprongen van de religie in het algemeen; want Hume heeft geen ongelijk gehad met de bewering, dat de mensch oorspronkelijk niet door belangeloozen drang naar waarheid tot den godsdienst is geleid, doch door zelfzuchtiger beweegredenen. Ware hem alles naar wensch gegaan, dan zou de gedachte aan iets hoogers niet licht bij hem zijn opgekomen. Nu hij zich echter tegenover Natuur als tegenover iets vreemds machteloos gevoelde, projecteerde hij zichzelve in haar, uit zucht tot zelfbehoud. Hare machten werden toegankelijk voor menschelijke invloeden, wanneer zij persónlijk werden gedacht. Het begin van den godsdienst is egoïsme. Maar het begin is nergens en nooit het ware, het volkomene; het ware en volkomene is juist de

overwinning van het egoïsme, het zich toewijden aan een hooger doel.

Geen gepraat uit sleur, geen geschreeuw uit angst, geen noodkreet is bidden, — het is spreken tot God: de menschelijke rede spreekt zich uit in doordachte klanken. Daarbij is het niet genoeg, dat het gebed geméënd zij, het moet ook geestelijk van inhoud wezen. Men bidt wel om mooi weer op zijn uitgaansdag, men bestormt den hemel met zijne lage wenschen en bedelt om gezondheid en de goede gaven der Fortuin en meent daarbij, op de wijze der tooverpraktijk, met gevouwen handen de werkelijkheid te kunnen omzetten, doordat men God omzet, neigende Diens wil tot eigen wil. Nu moge het wonder het liefste kind van het geloof zijn, — een geloof, dat natuurlijke wonderen verlangte is kinderlijk en niet van de beste soort. Natuur gunt hare zegeningen eerst aan de zoekers en de werkers, die zichzelve vergeten en verloochenen om zich eerbiedig te verdiepen in haar wezen, hare krachten en wetten op te sporen en zelfs in het schijnbaar chaotische nog orde en regelmaat te ontdekken. Zóó wordt de mensch bekwaam om de Natuur te beheerschen, haar te keeren tegen zichzelf, of liever: uit de Natuur den Geest te doen opstaan, den Logos, die alles doortrekt, en de verborgen Harmonie aan het licht te brengen, geest van 's menschen eigen geest.

Dat is vromer werk dan de dingen te willen veranderen door middel van pressie te oefenen op God. Dit laatste moge menschelijk zijn, het is al te menschelijk, laag-menschelijk en bijgevolg, naar hooger maatstaf beoordeeld, goddeloos. Uit den dorst naar waarheid, die eene vorige „ongeloovige” generatie tot doorvorsching en beheersching van de Natuur dreef, spreekt meer geloof dan uit de natuurverachting, die onnatuurlijk, maar juist daarom nog niet geestelijk heeten mag.

Vosmaer kenschetste het beroemde gedicht van Multatuli: „het Gebed van den Onwetende” aldus: „een afscheidskreet van het Geloof, waarin de smart nog niet plaats gemaakt heeft voor nieuwen vrede uit hoogere waarheid”. Het vers is eene gerechtvaardigde caricatuur van het alledaagsche bidden, het gebedel om

goddelijke gunsten en gaven. De „ongeloovige“ dichter toont te beseffen, dat onbaatzuchtigheid en belangelooze toewijding het hoogste zijn, en spreekt daarmede eene centrale waarheid van de religie uit.

„Wie 't goede doet

Opdat een God hem loonen zou, maakt juist
daardoor
Het goede tot iets kwaads, tot handel. En
wie boosheid vliedt
Uit vrees voor de ongenade van dien God, is....
laf!”

Het herinnert aan Plutarchus' mededeeling over eene vrouw, die met lederen waterzak en fakkel door Alexandrië's straten ging en op de vraag, wat zij daarmede voorhad, antwoordde: met het water wil ik het hellevuur blusschen en met den fakkel den hemel verbranden. Hel en hemel van het volksgeloof zijn immers groote hinderpalen voor de vrije vroomheid. De „wetende“ is in Multatuli's gedicht de man van de leer en van de traditie, zijne zelfzucht tooiende met het kleed van de vroomheid. De „onwetende“ zal hem voorgaan in het Koninkrijk Gods. De dichter heeft geleden aan het onwaarachtige Christendom van zijne omgeving en het is de angstkreet van een wanhopig gemoed, als het slot luidt: „O God, er is geen God!” Maar deze „irreligieuze uit religie“ heeft een voorgevoelenden geest:

„Misschien zijn we eenmaal wijzer!

Eens misschien zien we in, dat Hij er is, dat Hij
ons gadesloeg,
En dat Z'n zwijgen oorzaak had en grond.

Welnu

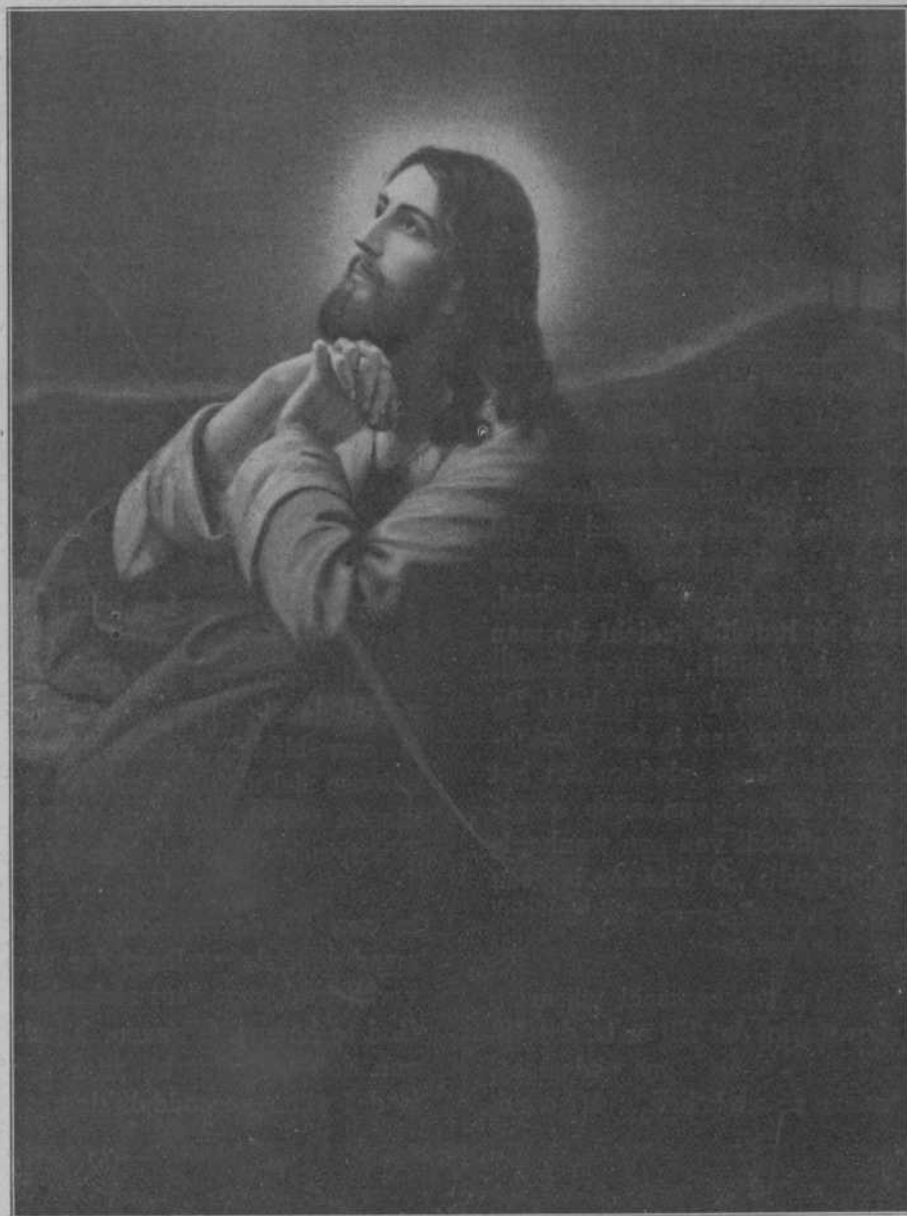
Zoodra wij 't weten, is de tijd van loven
daar.”

Hooren wij hier niet de profetie van het „Gebed van den Wetende“, van den waren wijze, die onbaatzuchtig en waarheidlievend naar Multatuli's hart, zich boven het geestelijk niveau van Holland van vóór zestig jaren verheft? 's Dichters afbrekende kritiek was noodige en nuttige reactie op de dufheid van het toenmalig godsdienstig leven. Maar Goddank! heeft het aan wetenden nooit ontbroken in de geschiedenis; de Gnosis is van alle tijden en plaatsen, en haar bidden heeft geen ander object dan alleen God, den Geest der ware menscheijkheid, die goddelijk is. Waarachtig bidden is aanbidden. Als wij religie mogen omschrijven als het besef van de eenheid van Eindig en Oneindig, dan is Gebed het gevoelen en het weten en het willen van die eenheid; het acuut-worden van de religie; en daarom mocht Franz von Baader het nalaten van het gebed de eigenlijke zonde noemen. Goddeloos is een bidden, door zelfzucht ingegeven; de zuivere ziel uit eene bede ook zonder woorden, die de verhooring onmiddellijk in zich draagt. Want in zulk gebed komt de goddelijke geest tot zichzelf. Hij zoekt en vindt zichzelf in ons. En de mensch, van goddelijken huize, maar door de veelheid der verschijningswereld verbijssterd, moet tot zichzelf komen om tot God te komen. Wanneer hij zich bewust wordt van datgene, wat hij naar zijn aanleg is, dan is dat zijne vergoddelijking.

Slechts hij kan de harmonie en het geluk vinden, die ten volle zijn eenheid met God beseft en onophoudelijk in zijne daden, gevoelens en gedachten, één met Hem tracht te zijn. Geen twijfel mag in hem opkomen, slechts absolute zekerheid en trouwe naleving der voorschriften, in zooverre zijn krachten hem dit veroorloven. Dit is feitelijk de basis van de leer van Jezus; daar waar het geloof, — dit is het vaste vertrouwen — ontbreekt, kan Hij geen wonderen doen, doch waar het geloof sterk is, is het bloot aanraken van Zijn kleed voldoende om genezing te verwekken. Petrus wandelt op de golven tot dat . . . één oogenblik van angst of twijfel hem doet zinken.

Een oprecht geloovige — van welke richting hij ook zij — ontbreekt het aan niets, hoe arm aan stoffelijk goed hij ook zijn moge; — want hij weet, dat zijn levensbehoeften hem zullen toevloeien als het oogenblik daar is — hij twijfelt niet en hij „zorgt niet voor den dag van morgen.“

C. Aq. Libra. „Symbolen en mythen in Religie.”

Gij badt op eenen berg alleen,
 en. . . . Jesu, ik en vind er geen
 waar 'k hoog genoeg kan klimmen
 om U alleen te vinden:
 de wereld wilt mij achterna,
 alwaar ik ga
 of sta
 of ooit mijn oogen sla;

en arm als ik en is er geen,
 geen een,
 die nood hebbe en niet klagen kan;
 die honger, en niet vragen kan;
 die pijn, en niet gewagen kan
 hoe zeer het doet!
 o Leert mij, armen dwaas, hoe dat
 [ik bidden moet!

GUIDO GEZELLE.

„IJDELHEID DER IJDELHEDEN."

Als ik hun waanzin zie,
 en ik aanschouw hun razend jachten,
 dan breekt in mij iets teers,
 dat diep verborgen woont in iederen harteklop.
 En gruw'lijk misvormd is hun gelaat,
 Terwijl verdwasing uit hun blikken spreekt;
 Zij garen, schrapen, wroeten,
 naar iets dat is dichtbij,
 en toch zoo heel ver weg.
 En ééne is krankzinnig,
 en hij gaart dunne gouden schijven,
 en bouwt daar aan mijn voet een torentje,
 van roomgeel goud.

En nergens denkt hij aan,
 als aan het gouden wonder,
 dat grooter worden moet,
 grooter dan de dwaas die 't bouwt;
 een torenbouw van Babel in het klein.
 Zoo bouwt de sterveling
 in waanzin gevangen,
 stompzinnig zijn eigen kruis,
 waaronder hij gewis eens zal bezwijken,
 en noemt vergaren van wat goud:

[„Levensroeping".

Als ik hun waanzin zie,
 klopt mij het hart in de keel,
 en 'k denk aan het kind,
 dat zoetgehouden wordt met glinsterend
 [speelgoed,

en in het spel zoo fanatiek kan zijn.
 En 'k zie de toren groeien,
 en hooger, al maar hooger bouwt hij voort,
 schijf op schijf vleit hier de mensch steeds op
 [den ander.

En... vloekt zijn broeder,
 die geen behagen schept in 't spel.
 Zoo is de mensch in heel zijn drijven,
 dwaas en doof en blind,
 en 't leven vindt hij zalig.
 Terwijl hij siddert voor den dood,
 den dag bemint hij, en hij schuwt de nacht.
 De blinde tobber, aanbiddend gouden mom,
 dat hem maakt tot een vrek, falsaris, dief,
 en hem zijn oorsprong doet vergeten,
 voor een handvol gouden schijven.
 En 'k zie den grijnslach van den dood,
 als hij de knokige vingers strekt
 naar 't goudvergarend menschenkindje,
 dat hem ontwarend neder smakt,
 terwijl met donderend geraas het wonder-
 werk ineens stort.

Ik heb hem lief de dood,
 als ik zoo nederzit op doodenakker
 in 't vroege morgenuur,
 en 'k weet zoovelen rustig op hun rug,
 dan openbaart zich in mijn hart
 het wonder, dat naam heeft noch gestalte.

Zoo waant de dwaas zich wijs,
 de wijze kent zijn dwaasheid,
 en weet dat wijsheidswaan
 nog erger is dan waanzin.
 Hij toch die wijs is, weet dat hij niets weet

Doch zij wanen zich wijs,
 steken hun neus in zaken van een ander,
 noemen een slecht, een ander dwaas,
 een derde weer verdorven,
 en zij alleen zijn goed in eigen oogen.

Zij zijn als kinders, trachten steeds alleen te
 [loopen,

en vallen keer op keer.
 Tot eindelijk de dag gaat komen,
 dat zij hun grootheidswaan doorzien,
 meestal is 't dan te laat om nog te keeren.

Dan — bidden zij, vragen vergeving,
 erkennen dat zij dwaas geweest zijn,
 dwaas en blind.
 Zij vallen op de knieën en bidden.....
 „O, Vader die in de Hemelen woont."

Zoo wijkt de waanzin uit hun brein
 en neemt de koorts snel af,
 en 'k weet dat zij de stapels goud terzijde
 zullen trappen,
 zooals gij heden toch de schillen aan de
 zwijnen laat.

Arm menschenkind, och bouw de toren
 [hemelhoog;

zoodat de spits zich in de hemelen verliest;
 doch sidder als de dag des oordeels komt:
 Gij wordt gewogen, mensch!
 en niet uw goud.

Naakt zijt gij geboren, en naakt zult gij
 [wederkeeren.

Al vergaart gij u alle schatten van deez' aarde,
 daarmee redt gij niet uw ziel.

IJdel is uw streven, ijdel heel uw zoekend
 [jachten,
 IJdelheid der ijdelheden, uw naam is mensch.

J. H.

HET GEESTEN-GELOOF DER PRIMITIEVE VOLKEN

door FELIX ORTT.

II.

GELIJK gezegd is, voelen de volken op den laagsten cultuurtrap, b.v. Australische negerstammen of sommige Amerikaansche Indianenstammen, een vaag krachtbeginsel dat alles doordringt en bezielt. In dat stadium is er geen spoor van voorouders-vereering, zijn er weinig tradities over de afstamming van menschen en dieren en weinig mythen; ook worden de natuurkrachten nog niet gepersonifieerd.

Eerst later, naarmate het gemeenschapsgevoel plaats maakt voor het individueele bewustzijn, komt de voorstelling dat alles in onze omgeving bezielt wordt door individueele geesten: wat de wilde in zichzelf ervaart, erkent hij ook in de buitenwereld. Dan komt de vereering van voorouders, van heroën, van goden; en ook een min of meer scherpe voorstelling van de ziel en het leven der ziel na den dood van het lichaam. Die voorstellingen zijn bij verschillende, min of meer ontwikkelde, stammen zeer verschillend; soms komen ze ons hoogst ongerijmd voor, soms evenwel schijnen ze merkwaardig aan te passen aan onze nieuwste opvattingen.

In tegenstelling met de gebruikelijke beschouwing van „ziel” als een éénheid, welke in de Westersche godsdiensten overheerscht, is de opvatting bij vele primitieve volken, die een veelheid van zielen in één lichaam of één persoonlijkheid erkennen.

Zoo onderscheiden vele N. Amerikaansche Indianengroepen 2, 3 of 4 zielen in één lichaam. Die zielen hebben verschillende verrichtingen en eigenschappen — welke ook weer bij verschillende stammen niet gelijk worden gedacht. De Dakota's b.v. nemen aan dat er één ziel is die met het lichaam sterft; een tweede die altijd bij het lichaam blijft; een derde die verantwoordelijk is voor de daden van het lichaam en die bij den dood van den mensch naar één der windstreken verdwijnt, terwijl een vierde ziel in een dotje haar blijft hangen dat door de bloedverwanten bewaard wordt tot zij gelegenheid vinden het neer te gooien in het land van een vijand, waar dan die ziel optreedt als onheilbrengend spooksel.

In het algemeen heeft al wat gebeurt, voor den primitieven geest een magische oorzaak, of achtergrond. Als iemand gedood wordt, is het niet de pijlwond die den dood veroorzaakt, maar wordt als oorzaak een magische invloed, een be-

toovering, of hoe men die geestelijke krachts-in-vloed noemen wil, voor het noodlottig resultaat aansprakelijk gesteld. Is een jacht succesvol, dan ligt dit niet aan de handigheid der jagers, maar aan de trouwe toepassing der ritueele voorbereidingen, waardoor de wil der dieren bewogen wordt zich vrijwillig te laten schieten. De gedoo-de dieren blijven als geesten voortbestaan; vandaar 't belang om met hen op goeden voet te blijven en door plechtigheden na den afloop der jacht te zorgen dat de dierenzielen bevredigd worden en op den jager geen wraak nemen. Ook nemen de primitieven aan dat de dieren herborren worden, evenals de menschen die van hun clan gestorven zijn, op hun tijd weder als kinderen in de groep geboren worden.

Een voorbeeld van een opvatting die wij op logische gronden in hoofdzaken vrijwel zouden kunnen onderschrijven, vindt men bij negers aan de Westkust van Afrika. Majoor Ellis, die van hun leven een grondige studie maakte, deelt mede dat de inboorlingen tweeërlei soort van ziel bij den mensch onderscheiden, die zij noemen „kra” en „srahman”. „Kra” bestaat reeds vóór de geboorte van den mensch, vermoedelijk als blijvende geestelijke zielekern van een lange reeks van individuen; na den dood van den mensch zet het „kra” zijn loopbaan in de geestenwereld voort. Het zal hetzij in het lichaam van een pasgeborene, hetzij in dat van een dier trekken, of wel zwerfende blijven in de wereld onder een vorm dien zij *sisa* noemen, daarmede bedoelende een kra zonder domicilie. Men meent dat de *sisa* altijd weer in het lichaam van een mensch tracht te komen om weer een kra te worden, en zelfs soms gebruik maakt van de momenteele afwezigheid van een andere kra om zich meester te maken van diens domicilie. Het kra kan naar believen het lichaam dat hij bewoont, verlaten en er weer in terug komen. Gewoonlijk verlaat hij het alleen tijdens den slaap: de droomen zijn dan de avonturen van het kra tijdens zijn afwezigheid.

De *srahman* heeft heel andere eigenschappen. Deze begint zijn loopbaan pas na den dood van het lichaam en zet in het land der dooden het bestaan van den overledene voort.

Men onderscheidt dus: de levende mensch; het kra (dat wij zouden kunnen voorstellen als de „zelfbewuste ziel”, misschien te vergelijken met

de „atman" der Hindoes, dus niet datgene wat men in de Westersche wereld gewoonlijk de ziel noemt); en de srahman = schim.

Sterft een plant, dan gaat haar kra over in het zaadje; van een schaap in een lammetje; de eigenlijke ziel van het schaap gaat echter over naar het doodenrijk om de zielen der gestorven menschen te dienen. Als het kra den mensch verlaat, n.l. in den slaap, gebeurt er niets, maar verlaat de eigenlijke ziel, de srahman, den mensch dan is deze aanstonds bewusteloos, en als de ziel niet terugkomt is de mensch dood.

* * *

De doodenritten hangen samen met de beschouwingen der primitieven, volgens welke de dooden niet alleen voortleven, maar ook voortdurend in betrekking tot de levenden staan. Zij kunnen de levenden goed of kwaad doen, omgekeerd kunnen zij ook door de levenden goed of slecht behandeld worden. Het is voor een wilde heel gewoon om met de dooden gemeenschap te hebben, invloed van hen te ondervinden of op hen uit te oefenen.

Miss Kingsley, die hoogstbelangrijke ervaringen bij de West-Afrikaansche negers heeft verzameld, verhaalt dat zij een neger een alleenpraak hoorde houden, alsof hij met een onzichtbaren persoon sprak. Bij nader onderzoek bleek dat die neger zich met zijn overleden moeder onderhield, die voor hem tegenwoordig was.

Voor een primitieve is het geheel overbodig om de werkelijkheid van zijn sensaties door ervaring en zuivere waarneming te bevestigen; voor hem is het onzichtbare en ontastbare meer reëel dan het stoffelijk-waarneembare. Trouwens, de dooden maken zich voor zijn zinnen wel waarneembaar. Vooreerst in zijn droomen, maar bovendien ziet hij de gestorvenen als spookgestalten en hoort hij ze als gehoorhallucinaties. Vaak ontvangen de levenden onbeschrijfelijke, maar niettemin zeer levendige gewaarwordingen van een onstoffelijk contact met de overledenen. Soms hooren zij ze in den wind. Ze zeggen, dat een zacht geruisch der palmboomen door de geesten veroorzaakt wordt; en wanneer een dwarrelwind wolken stof en bladeren opwaait, zien zij daarin het spelen der geesten.

Ditzelfde gevoelen bestaat bij Zuid-Amerikaansche Indianen, die in een zacht windgeruisch de tegenwoordigheid der gestorvenen waarnemen.

Zoo leven de wilden met hun dooden in even nauwe aanraking als met de levenden. De dooden zijn leden en wel zeer belangrijke leden, van de maatschappij waartoe de groep zich rekent te behooren en waarvan zij zich een deel voelt. Voor de primitieven is er niet een „andere wereld", van de onze door een diepe kloof gescheiden, maar de andere en deze wereld zijn voor hen één en dezelfde werkelijkheid, die zij zich voorstellen, die zij voelen en waarin zij leven.

Dat in hun voorstellingen de grootste logische tegenstrijdigheden (of wat ons als zoodanig toeschijnen) voorkomen, is niet te verwonderen, daar de primitieve pré-logische mentaliteit, gelijk gezegd is, zich om de logica en de ervaring heegenaamd niet bekommert, en wel het allerminst op dit gebied, waar zelfs de mogelijkheid van objectieve ervaring ontbreekt.

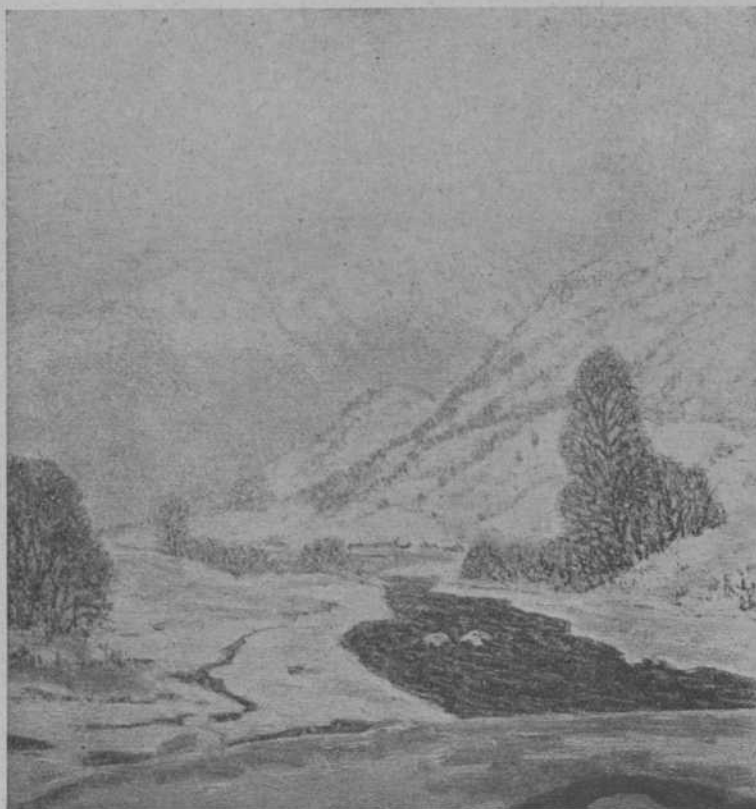
Zoo is in de opvatting der primitieven de ziel zoowel een enkelvoudige eenheid als een veelvoudig samenstel; ze is zoowel op de eene plaats als op de andere tegenwoordig — wat voor den logischen Westerschen geest moeilijk te rijmen valt. Bijvoorbeeld hebben de wilden volstrekt geen bezwaar om de dooden nu eens te beschouwen als een maatschappij in de andere wereld, geheel onderscheiden van die der levende menschen, en dan weer als geesten die elk oogenblik in het leven der groep ingrijpen.

Zoo meenen de inboorlingen aan de Torresstraat dat, kort na het overlijden van een man, zijn ziel (*mari*) naar het schimmenrijk gaat. Daar gekomen wordt hij ontvangen door de *mari* van een zijner vrienden die te voren gestorven was; deze verwelkomt en verbergt hem. Den eersten nacht der nieuwe maan wordt die *mari* door zijn vriend aan al de andere *markai* voorgesteld, die beurtelings hun steenen knots nemen en hem daarmee op 't hoofd slaan; daarna is hij zelf een echte *markai* geworden. Dan leert men den nieuweling visschen met de lans en alles doen wat de anderen doen. De schimmen (*mari's* of *markai's*) leven juist zoo als de menschen, en ze kunnen ook met menschen trouwen.

NOORSCH NATUUR IN BEELD

door W. H. SINGER Jr.

OPKOMENDE STORM.

TOEN de Amerikaan William H. Singer in 1919 te Amsterdam exposeerde," zoo vangt Cornelis Veth zijn beschrijving aan in een werkje getiteld „Het Noorsche Werk" van W. H. Singer den Amerikaansche schilder", dat keurig, met 32 fraaie afbeeldingen voorzien, uitgegeven wordt door de firma Frans Buffa & Zonen te Amsterdam, „en ik voor het eerst voor zijn Noorsche landschappen kwam te staan, begreep ik — ook voor het eerst — waarom natuurschoon-minnende reizigers, schilders evenzeer, naar Scandinavië tijgen. Ik begreep ook, waarom een schilder luminist wil zijn, ja niet anders kan zijn, tegenover de natuur in sommige streken, anders dan de onze.

Wanneer wij aan Noorwegen denken, is het vooral met een zekeren huiver; wij stellen ons die lange vele etmalen durende perioden van bijna nachtelijk duister, van grauwen nevel voor, die den jongen Oswald in Ibsen's „Gespenster" zoo terneër drukken. Maar daar tegenover staan de lange perioden van daglicht en van heerlijke zon. Zij hebben dezen schilder op

een milde wijze verrukt, en het eenzame wijde landschap met de bergenreeksen en bergstroommen, de reine sneeuwvlakten en het snelle water, de statige wouden, de ijle luchten, zijn in hun grootschheid sereen en gelukkig. De mystiek van het Noorden is hier te voelen, maar ze is geen kind van woeste vormen en duisternis, doch van vreemd en machtig licht.

Toen een onzer eigen grootste schilders Noorwegen bezocht, werd hij door dit land, met zijn zoo geheel van de onze verschillende atmosferische geaardheid, zoo weinig geïnspireerd, dat hij zijn schetsboek niet eens voor den dag haalde, en zijn schilderkist dicht liet. Er is in den diepen en verzadigden toon van onze kleuren iets, dat met onze geaardheid innig overeenstemt, onze ontroeringen wellen op uit deze donkere bron, ons dramatische sentiment wordt daar geboren, en onze fantasie wordt eraan onttogen. Het licht boeit den tonalist slechts door tegenstelling, om de schaduwen die het werpt, om het conflict met nevel en duisternis.

Singer begrijpt deze natuur, en heeft haar lief, hij schildert haar, zooals zij geschilderd wil wezen, ongenaakbaar misschien, doch niet door haar woestheid, maar door onzen schroom, niet bar, schraal, doodsch, doch ook niet noodend tot verblijf. Men gevoelt dat lente en zomer hier zegeningen zijn, die de beschouwer met heel zijn ziel doorproeft, het licht een hemelsch geschenk, dat het leed, door de duisternis geleden, geheel en al wegvaagt.

De lentezon, die strijkt over teere witte sneeuw, die het geheele aanschijn van het land verandert en verheerlijkt, moet in zulk een oord een gansch eigen aandoening wekken. Zij verschijnt op Singer's schilderijen als een zoete, stille vreugd. Het landschap heeft niets van

zijn droomerigheid, van zijn grootsche eenzaamheid verloren, maar het straalt een vredigheid uit, inniger dan die van het meest idyllische hoekje van het bewoonde land.

Maar niet slechts de lente, of het zomersche, geeft aan dit ongerepte land op Singer's schilderijen een geluksgevoel. Het winterlandschap zelf, overweldigend als het is, heeft daar geen verschrikking. Het is er gekenmerkt door twee groote elementen van geluk: rust en licht."

Tot zoover Cornelis Veth.

Hierbij geven wij een tweetal reproducties van de hierboven beschreven schilderijen, welke op het oogenblik tentoongesteld worden in de zalen der firma Frans Buffa & Zonen te Amsterdam.

GLETSCHER STROOM IN SEPTEMBER.

RELIGIEUS MATERIALISME

door Dr. K. H. E. DE JONGH.

DE uitdrukking „Religieus materialisme" zal zeker de meeste lezers vreemd aandoen, daar wij immers gewoon zijn, bij „materialisme" in de eerste plaats aan de zienswijze van mannen als Vogt, Moleschott, Büchner te denken, die nu nog in ruime kringen een grooten invloed uitoefent. En dat materialisme is ontegenzeggelijk met echte religie bezwaarlijk overeen te brengen. Maar ook het materialisme heeft het recht, niet in een enkele uiting, maar in zijn geheel te worden beschouwd. En dan blijkt bij nadere bestudeering, dat het materialisme als zoodanig zelfs de meest positieve godsdienst niet behoeft uit te sluiten.

Wij kunnen dit onderwerp hier niet uitputten, maar slechts enkele o.i. zeer karakteristieke voorbeelden aanhalen, die onwillekeurig tot nadenken zullen stemmen.

In de eerste plaats dan verwijzen wij naar eene allerinvloedrijkste denkrichting, wier naam, bij wijze van spreken, aan niemand onbekend is, n.l. de Stoïcijnsche. De Stoïcijnsche filosofie toch, omstreeks 300 v. Chr. ontstaan, is in het Romeinsche rijk een der belangrijkste cultuurfactoren geworden, waarvan de nawerkingen zich nog in onzen tijd doen gelden.

Een der grootste en sympathiekste Stoïcijnsche denkers, Kleanthes (uit Klein-Azië, omstreeks 250 v. Chr.) heeft tot Zeus, den oppersten God, eene hymne gericht, die ons, zij het dan ook niet geheel ongeschonden, is overgeleverd en reeds door Bilderdijk (schoon uit de tweede hand) in het Nederlandsch is overgebracht. Wij trachten dien lofzang hier zoo getrouw mogelijk weer te geven:

„Roemruchtigste der onsterfelijken, veelnamige, altijd alkrachtige, Zeus, leidsman der natuur, met wet alles sturende, wees gegroet! Want het betaamt allen stervelingen, U aan te roepen, daar wij immers uit Uw geslacht zijn, wij die alleen van al wat er sterfelijks op aarde leeft en zich beweegt, de gave der taal hebben ontvangen. Daarom zal ik U verheerlijken en Uwe kracht altijd bezingen. Naar U toch luistert geheel deze wereld, wentelende rondom de aarde, langs welke baan Gij haar leidt, en gewillig laat ze zich door U beheerschen. Gij hebt dan ook in Uwe onoverwinnelijke handen, als dienaar, den tweesnijdenden, vurigen, altijd levenden bliksemstraal onder wiens slagen alles in de natuur rilt. Daar-

mede richt Gij de algemeene rede, die door alle dingen heengaat, zich mengende met de groote en kleine lichten. Daardoor zóó groot geworden, zijt Gij de opperste koning door het al heen. En er geschiedt geen daad op aarde buiten U, o God, noch aan het goddelijk uitspansel van den ether noch op zee, behalve alwat de boozen doen in hunne ontzindheid. Maar Gij weet ook het onevene even te maken, het ordelooze te ordenen en het onwelgevallige is U welgevallig. Want gij hebt al het voortreffelijke met het slechte aldus tot één geheel saamgevoegd, dat er één eeuwig bestaande rede van alle dingen wordt, welke alwie van de stervelingen slecht zijn, vlieden en prijsgeven, de rampzaligen, die altijd naar het bezit van goederen verlangende, naar de algemeene wet Gods noch omzien noch luisteren, en toch zouden ze, aan haar gehoorzamende, met redelijkheid een voortreffelijk leven leiden. Ze gaan echter ontzind de een op dit, de andere op dat kwaad af, sommigen ter wille van den roem zich twistzieken ijver getroostende, anderen tot winstbejag gekeerd, zonder eer of geweten, weer anderen op losbandigheid en de genietingen des lichaams belust. Ze willen nu dit dan dat, en doen telkens weer hun best om het tegendeel ervan te verkrijgen. Maar Zeus, algever, donkerwolkige, witsbliksemende redt Gij de menschen uit hunne verderfelijke onkunde, verdrijf die, vader, van hun ziel, geef dat zij het inzicht erlangen, waarop vertrouwende Gij alles met rechtvaardigheid bestuurt, opdat wij, door U geëerd, U met eere vergelden, voortdurend Uwe werken verheerlijkende, zooals het een sterveling past, daar er geen andere grootere gave is voor de stervelingen, noch voor de goden, dan altijd de algemeene wet in rechtvaardigheid te verheerlijken."

Welnu, de dichter van deze hymne, uit een religieus oogpunt zoo vaak geprezen, leeraarde, zooals alle echte Stoïcijnen, dat de menschelijke ziel lichamelijk is, op grond van de erfelijkheid en van het feit, dat aandoeningen lichaam en ziel beide treffen; diezelfde denker verzekerde (evenals zijn leermeester Zeno, de stichter der Stoïcijnsche school) dat de voorstellingen in letterlijken zin afdrukken in de ziel zijn; diezelfde diep religieuze geest beschouwde eveneens God als een „pneuma" d.w.z. als een allerfijnste stof, die alle dingen doortrekt of juistert, waaruit alle dingen zijn ontstaan en zich weer in oplossen.

Wij gaan nu tot een Christelijken denker over, den genialen polemicus Tertullianus uit Afrika (omstreeks 210 n. Chr.) een man van groote stylistische originaliteit, die termen heeft geschapen, welke in het kerkelijk spraakgebruik zijn opgenomen. En ook die christelijke auteur, vervuld met de meest vurige, wel is waar niet altijd liefdevolle religieusiteit, leeraarde in zijne verhandeling over de ziel (de eerste christelijke psychologie) dat de ziel lichamelijk is, o.m. op grond van de boven aangebrachte Stoïcijnsche bewijzen. Ook beroept hij zich in dezen op de visioenen van eene ekstatische vrouw, die de ziel als „fijn, doorschijnend, van kleur als de lucht en in alles van menschenlijke gedaante" beschreef. En niet de ziel alleen, maar „al wat is, is een lichaam van een zelfstandig soort; niets is onlichamelijk behalve wat niet is." Tertullianus deinst er zelfs niet voor terug, te zeggen: „Wie toch zou ontkennen dat God een lichaam is, al is God een geest? Een geest immers is een lichaam in zijn (eigenaardig) soort met zijn (eigenaardige) gestalte."

Eindelijk zij hier nog vermeld onze landgenoot Dr. H. Thoden van Velzen. Deze origineele denker, de omgekeerde Bergson, heeft een „System des religiösen Materialismus" (1909) ontworpen, dat in zekere opzichten aan de Stoa verwant is.

Volgens Dr. H. Thoden van Velzen bestaat de menschenlijke ziel uit den geest en het geheugen. De geest is een uitgebreid atoom en het middelpunt van het bolvormige geheugen, dat millioenen voorstellingen bevat, die wij door middel van de zintuigen ontvangen. Ook de meest abstracte begrippen hebben eene gróóte.

Wij weten a priori niets van God, maar uit de verschijnselen leeren wij de goddelijke wijsheid kennen en wel in steeds toenemende mate. De Godheid is wet en vaste wil en dus niet geworden. In zoo ver als zij al het wezenlijke veroorzaakt, zou men haar de oneindige wezenlijkheid kunnen noemen.

Ten slotte willen wij nog de navolgende verhevene passage uit het „Syst. d. rel. Mat." deel III p. 78 vgl. eenigszins verkort aanhalen:

„Wil men de Godheid leeren kennen, dan moet men van de wereld abstraheeren alwat op het gebied der betrekkelijke vrijheid plaats vindt.

Men moet dus van de wereld alles abstraheeren, wat de geest van menschen, dieren, planten heeft gedaan en nog doet. En dan verdwijnen voor ons alle lichamen der planten met hun invloed op dier en mensch en op de onbezielde natuur. Dan verdwijnen voor ons alle lichamen

der dieren met hunne overige kunstvoortbrengselen en hunne invloeden op planten, menschen en de overige natuur. Dan verdwijnen voor ons alle menschenlijke lichamen, een leger van zieken en kwalen; alle invloeden van ouders op kinderen, van voorgelachten op de nakomelingschap, van menschen op menschen. Dan moeten wij wegdenken alle invloeden van menschen op lichamen en karakters van dieren, op planten en delfstoffen. Dan houden voor ons op te bestaan alle kunstwerken en moordwerktuigen, alle dorpen en steden, met paleizen en hutten; alle muziekinstrumenten van het ontstemde draaiorgel tot het machtige orgel der plechtige kathedraal; alle werktuigen tot genezing van het eenvoudige lancet tot de ingewikkelde electriseermachine. Maar dan verdwijnen ook tegelijk alle hospitalen en gerechtsplaatsen, alle slagvelden en martelwerktuigen, de gifbeker van Socrates, het doodvonnis van Aristoteles en het kruis van Christus, en dan behouden wij over het eeuwig wetmatige werk der Godheid, dat ook op het gebied der bezielde natuur, ook in de werken van menschenlijke liefde en haat, van recht en onrecht, van wet en willekeur, van orde en wanorde, van kunst en verwaarloozing zich voortbeweegt en wel met het doel om wezens te vormen, die hun eigen deugd veroveren in het strijdperk van 't leven."

REINIGING.

*De zon zendt op de vuile modderpoel haar stralen,
Zij trekt er dampen uit, die straks weer nederdalen
In klare drop'len, rein en helder als kristal,
Schoon schitt'rend in het bosch als paar'len
zonder tal.*

*Geeft dit verheven beeld u niet weer veel te denken;
Roept 't ons niet op, onze aandacht meer te schenken
Aan 't diepst gezonkene, door meen'ge diepen val?*

*Wanneer een diamant te voorschijn wordt gebracht,
Mist hij zijn schoonen glans en schitterende pracht;
Om die te ontvangen moet de steen eerst veel
verliezen.*

*Zoo moet ook ieder mensch, die God tot kinschap
wekt,
Eerst veel verliezen wat zijn zondig harte trekt
Voor laa're rijke winst, die niemand rouwt tot
kiezen.*

Med. ontvangen door G. J. O.

BRIEVEN AAN MEZELF EN AAN ANDEREN

door A. J. J. DE WINTER.

II.

EEN buitennissig mensch is nog geen buitengewoon mensch, zoomin als een bizar mensch een origineel mensch behoeft te zijn. Zelfs als er sprake is van een zekere echtheid, daar is deze van origine gewoonlijk, zóó klein mensche-lijk, zoo geheel en al de doorvoering van een benepen egoistisch bestaansbesef, dat daaruit toch nimmer een kunst voort kan komen, die voor de gemeenschap werkelijke waarde zal hebben, al valt niet te ontkennen, dat aldus wel singuliere bloemen in den tuin der kunst gekweekt zijn. Evenwel ook dit soms sensationeele en élatante, mist altijd de volheid van het levenskrachtige, mist ook de voortdurende aantrekkelijkheid van de echte, groote kosmische liefde. Het is en blijft toch altijd een grooter wonder, dat een mensch zich met bewuste kinderlijke overgave geven kan aan alles en allen, dan dat het koele verstand een kristallen paleis bouwt, schoon en evenmatig van bouw, doch zonder de levende bewoonster, die bezieling heet. Want onbegrijpelijk blijft voor den mensch van verstand, voor den mensch met nauw omschreven ik, de droom van innerlijke vrijheid en hereeniging met God, het Al.

Och, we weten het wel, industrie en mechanis-me hebben zich meester gemaakt van lichaam en geest. De specialiseering van den arbeid, de opheffing en vernietiging van het verantwoordelijkheidsgevoel, gaven ons een leger van geestelijke slaven, die massale bouwwerken, kunnen optrekken, uitgedacht door droomlooze machtsfanatici. Slaven in staat, de concepties van geweld en kracht te bouwen, die niet daden zijn van verheven zieners vol van den goddelijken bouw der wereld. Want alleen dezen kunnen, gedragen door het bewust-zijn van de Goddelijke orde, hun persoonlijkheid in dienst stellen van het woordlooze, opdat het komen kan tot openbaring en waarneembaarheid.

Onze kunst sterft uit gebrek aan werkelijke en groote levenszieners, in staat de levensvormen te doen uitkomen tegen de mysterie-achtergrond des levens, in staat de vlietende schijn der dingen op te heffen tot de zelfverwerkelijking van den eeuwigen Geest.

Niet alleen de kunst, maar ook de samenleving zoekt dezen nieuwen „ouden” inhoud, tot nieuwen vorm te brengen. We zijn bezig te zoeken naar nieuwen vorm voor onveranderlijke levens-

wetten, we trachten nieuwe symbolen te vinden voor wat we lang gestorven waanden.

Het is een *schijnbare* breuk, die ons scheidt van de traditie en dat wat voorafgegaan is, omdat de verhouding tot het eeuwigheidsbesef en werkelijkheidsbesef wel is waar ruimer en grooter is geworden, maar het mysterie zelf daarom niet minder is gebleven. We kunnen nu eenmaal niet méér dan een gering deel der absolute waarheid tegelijk omvatten, we kunnen dus ook niet méér doen, dan te juister tijd, de innerlijke vernieuwing der oude tradities aanvaarden.

Het is geen heiligschennis, noch een vergrijp tegen de eerwaardigheid van de traditie zelf, als we gedwongen zijn, haar *vormen* te veranderen. Ontwikkeling wil toch zeggen, voortdurende opbouw en afbraak van levensvormen, zouden we dan geen symbolen mogen verwerpen, die niet meer beantwoorden aan nieuwe groeiende innerlijke problemen, zouden we dan niet mogen bouwen aan nieuwe symbolen, die de nieuw geschouwde geestelijke waarheid uit kunnen drukken? Zijn ooit de groote menschenleiders, Christus, Boeddha, in hun wezen veranderd, al zijn ze steeds in andere vormen weer als zoodanig erkend?

Van de devote overgave der eerste christenen, door de van angst om de ziele doortrokken middeleeuwen, tot de verstandsoverheersching, die ordent en systematiseert, der generatie voor ons, gloort opnieuw de lichtschemering van de transcendentale achtergrond der werelddingen op, groeit opnieuw het verlangen naar méér dan begrip en naam. Het „ding” wordt méér dan drager van een bepaald denkinhoud, 't zij van zuivere redelijkheid, 't zij van aesthetische strekking. De zichtbare werkelijkheid is niet meer alléén, een in factoren (fysische en chemische) te ontleden tastbaarheid, maar heeft het vermogen gekregen van een werkdadige kracht, in staat innerlijke levenservaring los te maken. Geen dingen als object der analyse, maar wel dragers van verborgen geheimvol leven. Langzaam doch zeker beginnen de feiten der verstandkennis aan belangrijkheid te verliezen, ten gunste van de feiten der innerlijke aanschouwing, wijsgeerige systemen maken plaats voor de wijsheid der mystiek. We voelen 't steeds duidelijker, dat er behalve de met de redelijkheid geziene samenhang, daarachter een groot Geheim is, dat alle denksystemen slechts

van relatieve waarde maakt. We voelen, dat we met de koele koude doorzichtigheid, van het tot vorm gekristalliseerde leven, niet toe zijn aan de vloeiende, warme scheppende macht van het Groote Leven zelf.

Ondanks we „weten” en een schijnbare zekerheid bezitten, worden we gedreven door een ver-

langen naar het geheimvolle, naar de spanning van het onverwachte, naar den oplichtenden glans van het wonder.

Onweerstaanbaar dringt een nieuwe kracht naar nieuwe openbaring van den geest, dat is niet vernietiging maar de vernieuwing van wat er was, is en zijn zal.

ESOTERISCH KATHOLICISME

door Dr. M. H. J. SCHOENMAEKERS.

II. ESOTERIEK.

DE woorden „esoteriek” en „exoteriek” worden in verschillende beteekenissen gebruikt. Om alle verwarring te voorkomen zal ik, zoo duidelijk en zoo beknopt als ik kan, de beteekenis zeggen die levend is voor mij. Een beteekenis die mij heel helder is geworden, die naar mijn innigst weten de grondbeteekenis heeten mag, en die althans vaag wordt gevoeld door alle zuiver mediteerenden.

Als een religieuze gedachte zich „ideaal” op onze aarde uitbeelden kon, zou ze nòch esoterisch nòch exoterisch zijn. Want dan zou de innerlijke gedachte en haar zinnelijke veruiterlijking volkomen één zijn: de gedachte zou beeldende kracht zijn, haar veruiterlijking uitgebeelde vorm, en de verhouding (de levende „spanning”) van beiden ononderbroken en volkomen gesloten.

Maar op aarde zijn er geen ideaalmenschen en geen gedachten die zich ideaal uitbeelden kunnen. Ideale verhouding „geldt” hier wel, maar „bestaat” niet. In bestaanswerkelijkheid is en blijft „splitsing”, met of zonder hoop op uiteindelijke harmonie. Die splitsing nu wordt in religieus beleven: *esoteriek* en *exoteriek*.

Concreter: De publieke uitbeelding van een religieuze gedachte wordt onmiddellijk door de algemeene traagheid gegrepen, en zij gaat zich „voortplanten”, afzonderlijk van de gedachte die haar boetseerde.

Ook in een cultuurperk is die splitsing van esoteriek en exoteriek. Maar in een cultuurtijdperk wordt de waarde van de esoteriek *in levende werkelijkheid door de exoteriek erkend*. Wel slaat die erkenning dikwijls om tot vijandschap, maar ze blijft toch levende erkenning. In de Middeleeuwen b.v. zijn de esoterici wel door de publieke Kerk vervolgd (denk aan de veroordeeling van Meester Eckehardt), maar juist die vervolging hield de erkenning in van esoterische waarden: de exoterici vreesden

haar dikwijls als een gevaar voor hun publieke macht. In een cultuurloozen tijd echter „negeert” de exoteriek al wat esoterisch is, en wel in die mate, dat ze niet eens vijandig tegenover de esoteriek staat. Dan is de exoteriek dermate „geautomatiseerd”, dat ze bijna uitsluitend leege traditie is geworden. En, steunend op de macht van traagheid en onverschilligheid voor religieuze verdieping, kan ze zich permitteeren alle esoterisch denken dood te zwijgen. De oorspronkelijke levensgedachte, die de exoteriek eens bezielde, zweeft nu „bij” de traditie, maar pulseert niet meer „in” haar. Nog spreekt die levensgedachte krachtig en klaar, doch alleen tot weinig eenzame luisteraars. En die zijn het dan ook, die haar, bij glimpjes, zelfs nog in de traditie herkennen, en daarom een wederbezieling van de traditie verwachten — zij ’t ook in een wellicht verre toekomst.

Esoteriek en exoteriek staan dus niet tot elkaar als beeldende, innerlijke kracht en uitgebeelde, uiterlijke vorm. De esoteriek heeft haar eigen innerlijkheid en haar eigen uiterlijkheid. Haar innerlijk wezen is de religieuze gedachte zelf, haar uiterlijke wezen is het woord en de geesteshouding van de weinigen die haar nog zuiver beluisteren kunnen. En ook de exoteriek heeft haar eigen innerlijkheid en haar eigen uiterlijkheid. Haar innerlijke wezen is de voortstuwende traditiekraft, die niet „vormt” maar alleen „voortbeweegt”, en die in-den-grond de algemeene „traagheid” is; haar uiterlijke wezen is de waarneembare automatiek van ritus en dogma. Zoo blijven esoteriek en exoteriek op afzonderlijke terreinen. Alleen de traditieglimpjes waarvan ik zooeven sprak en de woorden van die eenzaam-religieuze denkers geven nog blijk van contact uit-de-verte: ze zijn als het verre groeten van gescheiden geliefden.

De roeping van den esotericus in onzen (cultuurloozen) tijd is dus tweevoudig:

10. Hij moet de oorspronkelijke religieuze gedachte zuiver beluisteren en zuiver uitzeggen.

20. Hij moet de traditietrekjes kennen en aanwijzen, waarin die gedachte nog doorschemert.

Als een religieus denker alleen het eerste doet, kan hij een „wijze” zijn zonder meer, maar geen esotericus, omdat hij geen contact heeft met exoteriek. Hoe wijs en dichterlijk b.v. Emerson ook wezen mag, een esotericus is hij niet. Maar als een religieus denker ook het tweede doet, is hij esotericus: geduldig voorbereider van een nieuwe cultuur. Het eerste is mogelijk zonder het tweede. Het tweede is niet mogelijk zonder het eerste. Zoo mogen we zeggen: de esotericus kenmerkt zich, doordat hij de religieuze traditie van zijn tijd (d.i. de traditie die de overlevering is van het laatste cultuurtijdperk) in religieuze meditatie begrijpt en weer bezielt. Zoo is zijn tweevoudige roeping ten slotte deze tweeënige: de religieuze traditie of exoteriek van het laatste cultuurtijdperk (voor ons het Rooms-Katholieke) te „esoterizeren.”

Vanzelf hoor ik hier een veelgebruikt en veel misbruikt woord: *helderziendheid*.

Is de esotericus „helderziende?” Ja en neen, want er is helderziendheid en helderziendheid: *empirische* *) en *mystieke*.

De *empirisch*-helderziende heeft uitgebreider zintuigelijke waarneming dan den „normalen” mensch. Hij is gevoelig voor trillingen, waarvoor de normale mensch ongevoelig is. Veronderstel b.v. dat het netvlies van een bepaald menschenoog ultra-violette stralen naar de gezichtszenew kan overbrengen, stralen, die voor andere oogen alleen indirect kunnen verzichtbaard worden met behulp van een foto: dan zou de bezitter van dat oog empirisch-helderziende zijn. Het normaal gebouwde oor is gevoelig voor geluidstrillingen binnen bepaalde grenzen van snelheid: geluidstrillingen daarboven of daarbeneden zijn voor het gewone oor onhoorbaar. Veronderstel, dat een bepaald mensch geluidstrillingen waarnemen kan beslist buiten het normale gebied: dan zou zoo iemand empirisch-

helderhoorend zijn. Zulke empirische helderziendheid, resp. helderhoorendheid (die waarschijnlijk in-den-grond heldertastgevoeligheid is) bestaat: de preciese onderzoekingen van de „Society of Psychical Research” laten daaromtrent geen redelijken twijfel meer gelden. Maar die empirische helderziendheid heeft natuurlijk met religieus bewustzijn en dus ook met esoteriek evenveel en even weinig gemeen als de gewone zintuigelijke waarneming. Zij is *als zoodanig* precies even areligieus als b.v. de ontdekking van een bacil. Empirische helderziendheid zou in 't gunstigste geval *uitbreiding* of *precizeering* kunnen geven van de kennis der exoteriek. Maar niet de verdieping en bezieling der exoteriek, die de esoterische meditatie schenkt. Concreter: Theoretisch mogen we à priori niet ontkennen, dat het ritueele gebaar en de belijdenis van een dogma trillingen teweeg brengt op ijlere stofgebieden („etherische”, „astrale”, „mentale”), en we mogen theoretisch ook niet à priori ontkennen dat empirisch-helderzienden die trillingen waarnemen. Maar ook de meest uitgebreide en meest preciese waarnemingen van die ijlere verschijnselen zou nog niets, hoe genaamd niets zeggen van de esoterische gedachte bij ritus en dogma.

De *mystisch*-helderziende doorschouwt de objecten der *normale* zintuigelijkheid, zoo, dat ze hem toch nog heel iets anders openbaren dan wat iedereen wel waarnemen kan. Hij ziet (of voelt of hoort) niet vóór alles méér dan een ander, maar dieper, levender dan een ander. Zijn zintuigelijkheid behoeft heelemaal niet „supranormaal” te zijn. Maar zijn ééne *zinnelijkheid*, die in-achter zijn aparte zintuigen leeft, verwerkt de zintuigelijke gegevens volkomener, inniger en scherper, zijn zinnelijkheid is wél supranormaal. Zintuigen „rapporteeren” maar, zinnelijkheid „verwerkt”. Toen Johannes, „de Dooper” Jezus aanwees als den lang verbeiden Messias, hadden al zoovelen Jezus gezien. Maar Johannes zag hem *en herkende hem*. Omdat hij Jezus' verschijning verwerkte in zijn open zinnelijkheid. Omdat hij de uiterlijkheid van Jezus, gestalte en gebaar, „diafaan” kon zien, als uiterlijkheid nml. van de (innerlijke) Jezusziel. Johannes was een esotericus op grond van zijn mystische helderziendheid.

Wie niet bijna-geheel van mystischen aanleg is verstoken, moet hier al het begin zien van een zeer principiële oriëntatie. Een mystische, anti-occulte oriëntatie. Het zal bij die oriëntatie niet

*) Het Grieksche woord „*empeiria*” beteekent „onder-vinding”, dus: wat steunt op eigen waarneming. Maar technisch-wetenschappelijk is „*empirisch*” het weten dat steunt op *feiten*waarneming voor zooverre zij niet gevoelig is voor den in de feiten levenden, kosmischen „*zin*.” De empiricus wil zeker wel zijn feitenmateriaal oroneen in „oorzakelijk verband” of onder een „wet”, maar de „*zin*”, waarvoor de dichterlijke mensch zich openstelt, bestaat voor hem *als empiricus* niet.

blijven. De esotericus immers (en daardoor onderscheidt hij zich juist van den mysticus *zonder meer*) wil zijn mystisch voelen waar maken in scherpe begrippelijkheid, en het door dat begrippenleven heen doen gelden in een religieuze traditie.

Methodische en wijsgeerige bezinning is daartoe onvoorwaardelijk noodig met haar vrucht: een redelijke levens- en wereldbeschouwing. Maar vóór alles is de esotericus *mystisch georiënteerd*. Geheimenis van God en Wereld is

zijn dagelijksch brood, zijn vreugde, zijn smart, zijn rust, zijn waarheid. Dus toch weer „gevoel“? Natuurlijk. Denken is niets anders dan een bepaalde wijze van voelen. Alleen het uiterst naieve realisme weet dat in onze dagen nog niet. En het esoterische denken is: het *Volstrekte* te voelen om het in *betrekkelijke* begrippen scherp en helder uit te zeggen... en het daarna uit te beelden in (ook weer betrekkelijke) zinnelijke aanschouwing.

WAAROM IK EEN „ROZEKRUISER” BEN

Vertaald door C. SCHIELE.

door MAX HEINDEL. †

N IET zelden komt het voor, dat de een of ander van af het podium een verklaring geeft, waarom hij is een „Methodist“, „Baptist“, „Christian Scientist“ of wat ook zijn bijzonder geloof zijn moge. Dikwijls ook hebben onze „Studenten“ gevraagd naar een aanwijzing, die hun tot hulp zou kunnen zijn, wanneer ze hun vrienden duidelijk wilden maken, waarom ze het onderwijs van de Oudere Broeders, zooals gegeven door het Rozekruisers Genootschap, hadden aanvaard, liever dan te blijven bij het geloof, dat ze verlaten hadden. We willen daarom trachten, een beknopt résumé te geven van de redenen, welke ons voorkomen als voldoende; maar ongetwijfeld zullen de beoefenaars nog vele andere redenen vinden, even goed, zoo niet beter, die ze kunnen toevoegen aan wat hier gezegd wordt.

Reeds dadelijk moet het duidelijk verstaan worden, dat zij, die „Studenten“ zijn van het Rozekruisers Genootschap, nog geen „Rozekruisers“ kunnen genoemd worden. Deze titel is alleen van toepassing op de Oudere Broeders, die de Hierofanten zijn van het Onderwijs in de Westersche Wijsheid, zij staan even ver boven den grootsten heilige, die er leeft, wat betreft geestelijke ontwikkeling, als deze heilige staat boven den laagsten Fetish-aanbidder.

Als onze levensboot zachtens daarheen zeilt over de effen zee, voortgedreven door de zoele windjes van gezondheid en voorspoed; als daar overal rondom ons vrienden zich bevinden, die verlangend gereed staan om ons te helpen, bij het uitdenken van allerlei genoegens, die ons genieten van de goederen dezer wereld nog zullen verhoogen; wanneer maatschappelijke gunstbewijzen of politiek machtsvertoon tot ons komt, om elk onzer wenschen te bevredigen, in welke

sfeer ook onze neigingen zich trachten baan te breken, dan kunnen we inderdaad zeggen en we schijnen zelfs gerechtvaardigd, dit te mogen doen met hart en ziel: „deze wereld is goed genoeg voor mij!”

Maar als daar een eind komt aan die vriendelijke zee van den voorspoed; als de dwarrelwind van den tegenspoed ons op de rotsachtige kusten van het ongeluk heeft geworpen en de lijdenszee ons dreigt te verzwelgen; als vrienden niets vermogen en iedere menschelijke hulp even ver verwijderd als ontoereikend is, dan moeten we naar omhoog zien om geleide te zoeken evenals de zeeman dat doet, wanneer hij zijn schip moet sturen over de onstuimige wateren. Als echter de zeeman het luchtruim onderzoekt, om een ster te vinden met behulp waarvan hij zijn schip veilig kan sturen, bevindt hij, dat het gansche hemelgewelf in beweging is; het zou dus noodlottig kunnen zijn, een of andere van de myriaden zich voortbewegende sterren te volgen, die zichtbaar zijn voor het oog. Om aan de eischen te voldoen, moet de leidende ster volkomen in rust en onbewegelijk zijn.

En zoo is er maar ééne enkele, namelijk, de *Poolster*. Bij haar geleidend licht kan hij met het volste vertrouwen zijn schip sturen en zal het veilig en rustig in de haven brengen. Zoo ook moet de mensch, die, in dagen van zorg en moeite, uitziet naar een betrouwbaren gids, een religie tot steun hebben, die gegrondvest is op eeuwige wetten en onwrikbare grondbeginselen; die in staat is op logische wijze het geheim van het leven hem duidelijk te maken, zoodat zijn verstand bevredigd wordt en die tevens een systeem van godsvrucht bevat, waardoor het hart voldoening ontvangt; zoo zullen deze tweelingfactoren in het leven, verstand en hart, beide

evenzeer voldaan zijn. Want slechts wanneer de mensch een helder verstandelijk begrip heeft van het plan der menschelijke ontwikkeling, zal hij in staat zijn, dienovereenkomstig zijn eigen plaats in het heelal zich toe te kennen. En als het hem duidelijk wordt, dat dit plan in de allerhoogste mate weldadig en welwillend werkt; dat alles waarlijk geleid en geregeerd wordt door goddelijke liefde, dan zal vroeger of later dat begrip ware toewijding doen ontstaan en diepgevoelde instemming, waardoor de begeerte in hem zal worden gewekt, een medearbeider Gods te worden in het werk der wereld.

Wanneer zoekende zielen naar de kerk zich keeren, om daar verlichting te zoeken voor hun smart, kunnen ze geen voldoening ontvangen door zulke platte opmerkingen als: hoe het Gods wil is, dat smart en lijden over hen gekomen zijn; dat Hij het in Zijn goddelijke voorzienigheid geschikt heeft geoordeeld hen te kastijden en dat ze het moeten beschouwen als een aanwijzing, dat zij Zijne geliefde kinderen zijn en onder alle omstandigheden tevreden moeten wezen. Ze kunnen niet inzien, dat de Godheid rechtvaardig handelt, als Hij sommigen rijk maakt en velen arm, enkelen gezond en velen ziekelijk en maar al te dikwijls wordt het opgemerkt, dat de onrechtvaardige voorspoedig is, terwijl de rechtschapen in lompen gaat.

De Rozekruisers Leeringen geven duidelijke en logische inlichtingen betreffende de wereld en den mensch; ze lokken vragen uit in stede van den onderzoeker te ontmoedigen, zoodat wie naar geestelijke waarheid zoekt, algeheele voldoening kan ontvangen op verstandelijk gebied; ook zijn de uitleggingen strikt wetenschappelijk evenals ze in de hoogste mate religieus zijn. Wat betreft de inlichtingen omtrent de levensproblemen, hier worden we verwezen naar wetten, die even onveranderlijk zijn en onwrikbaar vast staan in 't gebied, waarop ze werken, als de Poolster aan het hemelgewelf.

Hoewel de wereld rondom hare as draait met een snelheid van 1000 mijl per uur, staan we overal op hare oppervlakte veilig, omdat het beginsel der zwaartekracht belet, dat we door dien verbazenden spoed, in de ruimte worden geslingerd. Wij weten, dat de wet der zwaartekracht eeuwig is; ze zal niet heden werken en morgen hare werking staken. Als we ons plaatsen in een hydraulischen elevator, rusten we veilig boven op een kolom water, omdat die vloeistof minder

samendrukbaar is dan de meeste vaste stoffen en deze eigenschap is gisteren en vandaag en voor altijd dezelfde. Ware ze ook maar voor enkele oogenblikken niet van kracht, dan zou dit den dood ten gevolge hebben van duizenden menschen over de geheele wereld. Maar ze is standvastig en zeker; daarom hebben we er een onbepaald vertrouwen in.

De wet van oorzaak en gevolg is eveneens onveranderlijk. Als we een steen in de lucht werpen, is die handeling niet volledig, alvorens, ten gevolge der zwaartekracht, die steen weer op den grond is terug gekomen. *Zoo wat een mensch zaait, dat zal hij ook maaien*, is de wijze, waarop deze wet wordt uitgedrukt op zedelijk gebied. God's molens malen langzaam, maar ze malen uiterst fijn en als eens een handeling gezaaid is, zal de reactie den een of anderen tijd op de een of andere plaats komen, even zeker als de steen, die in de lucht geworpen werd, op den grond terugkeert.

Maar het is klaarblijkelijk, dat alle oorzaken, die wij in ons leven in werking stellen, niet rijp worden in dit ons tegenwoordig bestaan en daaruit volgt dus, dat ze op een anderen tijd ergens haar vrucht moeten voortbrengen; anders toch zou de wet niet meer van kracht zijn, iets wat even absoluut onmogelijk zou wezen als dat de wet der zwaartekracht buiten werking zou kunnen worden gesteld, want in beide gevallen zou de Cosmos tot Chaos gemaakt worden. De Rozekruisers Leeringen verklaren dit, door aan te duiden, dat de mensch een geest is, die de School des Levens bezoekt met het doel om verborgen geestelijke krachten tot ontwikkeling te brengen en dat hij daarom vele levens doorbrengt in aardse lichamen van steeds fijner wordend gehalte, waardoor de geest in staat gesteld wordt, zich gaandeweg beter te kunnen uiten. In de laagste klassen van deze school der Evolutie heeft de mensch slechts weinige vermogens. In den morgen der kindsheid komt hij elken levensdag naar school, krijgt zijne lessen te leeren en in den avond, wanneer hij oud en grijs is, komt de kindermeid der Natuur, „de Dood” en legt hem te slapen, opdat hij rusten moge van zijn arbeid, totdat de dageraad van een nieuwen dag voor hem aanbreekt, wanneer hij wederom een kinderlichaam ontvangt en nieuwe lessen te leeren krijgt. Elken dag helpt hem de onderwijzer van de school, „Ervaring”, om eenige lessen der Levensschool te leeren; langzamerhand

vordert hij meer en meer en eens komt de dag, dat hij al wat de school te leeren geeft, zich eigen gemaakt zal hebben, wat ook insluit het bouwen van lichamen even goed als het gebruik, dat ervan gemaakt moet worden. Zien we dus iemand, die weinig vermogens heeft, dan weten we, dat dit een jonge ziel is, die nog maar weinig keeren de school des Levens heeft bezocht en als

we iemand ontmoeten met een mooi karakter, dan herkennen we daarin een oude ziel, die reeds veel tijd heeft doorgebracht met het leeren zijner lessen. Daarom wanhopen we niet en twijfelen we niet aan God's liefde, want we weten, dat eenmaal allen volmaakt zullen zijn, evenals onze Vader in den Hemel volmaakt is.

VERGADERING VAN MODERNE THEOLOGEN, 1923.

Hooggeachte Red.,

U vroeg me of ik in dit blad ook kortelijk een indruk, een hooftindruk zou willen neerschrijven, een hooftdruk welken ik ontvangen heb van de Vergadering van Moderne Theologen, gehouden in het Gebouw der Vrije Gemeente te Amsterdam op 10 en 11 April l.l.

Dit wil ik gaarne doen.

Die hooftindruk is de volgende:

Namelijk dat de voorzitter Doctrix (in het Latijn eindigt het vrouwelijke van de woorden welke op *or* uitgaan op *rix*; derhalve wordt „doctor” omgevormd tot „doctrix”), ... ik herzeg: mijn hooftdruk uit de Vergadering van Moderne Theologen van dit jaar is deze, dat de voorzitter, de theol. Doctrix Nicolette Bruining (dochter van wijlen Professor Bruining) *gelijk* had.

Waarin had ze gelijk?

Wel in hare opmerkelijke openingsrede, welke ze hield ter inleiding van de buitengewoon voortreffelijk door haar geleide tweedaagsche vergadering.

En wat hield die openingsrede in?

Dit:

Naar aanleiding van het a.s. zilveren jubileum van Koningin Wilhelmina gaf ze een overzicht van het geestelijk leven der laatste 25 jaar.

Wat voorspelde men voor 25 jaar? Als men de artikelen en tijdschriften van 1898 opslaat, dan leest men daar telkens de voorspelling, dat na een eeuw van zoogenaamd „intellectualisme” (het ware intellectualisme behoudt *altijd* haar kroon) het *geloof* weer meer zou gaan *groeien*.

„Welnu,” zeide Dx. Bruining, „die voorspelling is uitgekomen. Maar *anders dan we* gedacht hebben.”

„En”, zeide zij, „zoo zal het na deze 25 jaar, na 1923, ook gaan. Onze tijd is te vergelijken met een omgespit en gelijk-geharkt, en bezaaid

en wederom geharkt kweekbed in uw moestuin. Er komt iets op. Er komt véél op. Het is een profusie van opkomende plantjes. Uw gezaaid zaad; en ontelbare onkruidplantjes. Het wordt welhaast een groen *tapijtje*. Een nacht regen en twee dagen zonneschijn... en het is te laat. Al wie van tuinieren verstand heeft, weet: onherroepelijk is uw gezaaid zaad te midden van het onkruid verloren. Het is door wieden niet meer te redden. — Daarom: nu het geloofszaad opkomt, laat ieder die een geschoold en onbevooroordeeld theoloog is toezien wat zijn plicht in dezen is. Want er komen in dezen geloof-barenden tijd ook ontelbare *bijgeloofplantjes* op. In die mate, dat men (tenminste *ik*, H. B.) soms zucht: „Ik heb nog liever met een ongeloovige te maken dan met een zóo-geloovige”.

Dit, mijnheer de Redacteur, is de sterkste indruk, welken ik van dit 58ste vrijzinnig-godsdienstig Congres, ondanks de verkiezingen volgens beproefde traditie gehouden op den tweeden Dinsdag en Woensdag na Paschen, gekregen heb.

Ik zeg niet, dat Dx. Bruining precies de zelfde woorden gebruikt heeft. Zelfs niet dat beeld van dat kweekbed. Maar ik verzeker u, dat *dit* (wat ik hier meldde) de *zin* van hare woorden was. „En”, voegde zij er aan toe, „evenals de voorspelling van 1898 is uitgekomen, en er meer geloof gekomen, maar *anders dan men gedacht had*, ... zoo zal het ook de volgende 25 jaar gaan. Het geloof zal groeien. Maar *anders dan wij* thans denken.”

En niet Dx. Bruining maar *ik*, Mijnheer de Redacteur, voeg daarbij: „Dat groeien ligt in de handen van u weet wel Wie; Wiens naam ik niet noemen kan, en ook niet probéeren zal te noemen (om onder de diverse lezers van „De Tempel” geen kitteloorigheden op te wekken). Maar het ligt ook in de handen van een ieder, die in gehoorzaamheid aan den diepsten Godde-

lijken Aandrang in zijne borst, zich bewust is één te zijn met den Grooten Ongenoemde (of wilt ge liever, mij ook goed, met Het Groote Ongenoemde).

Moge „De Tempel” daartoe medewerken, en moge uw kritisch oog maar ook uw door vroomheid fijn aanvoelend hart, Mijnheer de Redacteur, uw hand besturen bij het wieden van dit uw kweekbed (De Tempel), en moge u de kracht en het inzicht worden gegeven om van het vele schrift dat u ongetwijfeld zal worden toegezonden, het waardevolle van het minderwaardige te scheiden (zie: het beeld van het kweekbed).

Dit zij zoo.

Met vr. gr. uw u dw.

H. BAKELS.

BOEKAANKONDIGINGEN.

Voorloopig kondigen wij aan de navolgende ontvangen boeken:

Staats-Idee en Religie, door J. A. Blok. Deventer, Æ. E. Kluwer.

Nieuwtestamentische Apocriefen, deel I, door H. Bakels. Amsterdam, Wereldbibliotheek.

Vrijmetselarij en de Orde van Vrij-Metselaren, door A. F. le Faubel, lid van het Hoofdbestuur van de Orde van Vrij-Metselaren, aangesloten bij het Groot-Oosten der Nedelanden. Den Haag, N. V. Boekh. Guinta d'Altani.

Chung Hwa Hui Tsa Chih, Tijdschrift der Chinezen in Nederland en Ned.-Indië. Red. Poa Liong Tjiauw, Kho Khik Hoen en Khoe Boen Tjiat. April 1923. No. 3, Jaargang II.

MEDEDEELINGEN.

De maquette van den te stichten „Vrij-Religieuze Tempel” zal van Maandag 14 tot 20 Mei a.s. in een der étalages van den kunsthandel der firma Frans Buffa & Zonen, Kalverstraat 39, Amsterdam, geëxposeerd worden.

Wij twijfelen er niet aan, dat deze geheel belanglooze medewerking, welke wij zeer op prijs stellen, de belangstelling voor het te bouwen gebouw zeer zal ten goede komen en zal vermeerderen.

P. S. De vergadering was bezocht door 219 moderne theologen. (De meer rechtzinnige) (van diverse schakeeringen) der Ned. Hervormde Predikantenvereeniging (te Utrecht) door ongeveer 340. Zoo heeft men tevens een globalen kijk op de getalsverhouding onder die geestelijken, die niet „gereformeerd” of Roomsch zijn. In elk geval wil het „fata morgana” (stijl Abraham's) nog maar steeds niet „verdwijnen”. Die voorspelling, óók van $\pm$ 1898, wil nog maar steeds niet vervuld worden.

VRIJ-RELIGIEUSE BIJENKOMSTEN.

Men is te Amsterdam bezig een comité te vormen, dat zich ten doel stelt te geraken tot het houden op geregelde tijden van Vrij-Religieuze Wijdingssamenkomsten en bijeenkomsten. Zij die roeping gevoelen om in een of anderen vorm medewerking hieraan te verleen, worden verzocht schriftelijk hiervan melding te maken aan het bureau van De Tempel.

EEN BIBLIOTHEEK.

Aan den te stichten Tempel zal ook een Bibliotheek, omvattende zooveel mogelijk de Vrij-Religieuze litteratuur, waaronder wijsbegeerte, wetenschap, enz. mede begrepen wordt, worden verbonden.

Voor deze bibliotheek is reeds de grondslag gelegd, en wordt deze ondergebracht in het voorloopig gebouw van de Vrij-Religieuze Tempel.

Bijdragen in den vorm van boekwerken of geldelijke, worden gaarne hiervoor ontvangen aan ons bureau, terwijl persoonlijke medewerking ook hiervoor zeer op prijs zal worden gesteld.

AAN ONZE GEACHTE ABONNÉ'S.

Wij verzoeken het verschuldigde abonnementsgeld voor 5 Mei a.s. op onze Postrekening Amsterdam 94130, te storten, of per postwissel over te maken.

Na dien datum wordt door ons over het bedrag, verhoogd met 15 ct. inningskosten, beschikt.

Hoogachtend,
DE ADMINISTRATIE.